

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ**

Οι κοινωνικές επιπτώσεις των κοινωνικών, πολιτικών και ταξικών αγώνων στην Ελλάδα από την περίοδο του εμφυλίου μέχρι σήμερα.

Φοιτητής Παππάς Νικόλαος (ΑΜ 0319Μ016)

Επιβλέπων καθηγητής Κήπας Μιλτιάδης

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΟΙ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	5
ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ	7
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ.....	11
ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ	19
ΤΟ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ 1981-1989.....	22
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1990-2000.....	24
ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 21 ^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ.....	25
ΟΙ ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ.....	27
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	29
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	31

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αφορμή για το θέμα της εργασίας μου είναι η διερεύνηση της επίπτωσης των πολιτικών και κοινωνικών αγώνων καθώς και σε πιο βαθμό αυτοί καθορίζουν την εξέλιξη και τις κατευθύνσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Θεωρώ ότι το θέμα των αγώνων και των διεκδικήσεων είναι πάντα επίκαιρο καθώς βρισκόμαστε σε μια εποχή που ακόμα και βασικές εργατικές διεκδικήσεις τίθενται υπό αμφισβήτηση, όπως για παράδειγμα το δωρο, εκτιμώ ότι μέσα από μια τέτοιου είδους έρευνα θα μπορούσαμε να αντιληφθούμε τις κοινωνικές διεργασίες που έχουν οδηγήσει στη διαμόρφωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Ο σκοπός αυτής της παρουσίασης είναι να δοθεί μια περιληπτική εικόνα των αξόνων που θα ακολουθήσω στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας. Αρχικά θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην περίοδο από το τέλος του εμφυλίου πολέμου μέχρι και την περίοδο της δικτατορίας. Σκοπός αυτής της αναφοράς είναι να καταδειχθεί εκείνο το περιβάλλον και οι διεργασίες που διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό το σύγχρονο κοινωνικοπολιτικό σκηνικό μέσα από την αντιπαράθεση των νικητών και των ηττημένων του πολέμου και την προσπάθεια επιρροής τους στις κοινωνικές ομάδες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργασία μου θα εστιάσει στην περίοδο από τη μεταπολίτευση και μετά με τις έντονες διεργασίες αυτής της περιόδου, τον ιδιαίτερο αντίκτυπο και τη διαχρονικότητα που παρουσιάζουν τόσο σε πολιτικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Σκοπός είναι να διερευνηθεί η επίπτωση των αγώνων αυτής της περιόδου στη διαμόρφωση του σύγχρονου πολιτικού και συνδικαλιστικού τοπίου αλλά και η μετεξέλιξη και οι μορφές που πήραν στη διάρκεια των χρόνων που ακολούθησαν. Άλλο ένα σημείο που θα εστιάσω είναι οι επίπτωσης που είχε στους κοινωνικούς αγώνες και στη συμμετοχή των πολιτών σε αυτούς η ένταξη της χώρας Ε.Ε. τις δεκαετίες του '90 και '00 μέσα και από τη σταδιακή μετατόπιση του κέντρου λήψεων αποφάσεων από το εθνικό επίπεδο στο πολυεθνικό της Ε.Ε. Τέλος θα γίνει μια αναφορά στη σύγχρονη περίοδο και στις κοινωνικές αντιπαραθέσεις της περιόδου των μνημονίων μέσα από μια αναφορά στους εργατικούς αγώνες, το κίνημα των Πλατειών καθώς και στη συμβολή και στις επιπτώσεις τους στην διαμόρφωση κατ' επέκταση του πολιτικού σκηνικού στη χώρα καθώς και στη συμμετοχή των πολιτών στους μετέπειτα εργατικούς αγώνες και διεκδικήσεις μέχρι σήμερα. Θα ήθελα εδώ να κάνω μια αναφορά στο γενικό πολιτικό πλαίσιο της εποχής. Μετά τον ΒΒΠ και την ανασυγκρότηση τις δεκαετίες 1950 1960 πραγματοποιήθηκε ιδιαίτερη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Η ανάπτυξη εκφράστηκε με την με την αύξηση της παραγωγικότητας και τη διεύρυνση του σταθερού κεφαλαίου, με την αύξηση του κατά κεφαλήν του ΑΕΠ, με την συγκέντρωση του εργατικού δυναμικού στον δευτερογενή τομέα και τις υπηρεσίες τη μισθωτή δηλαδή εργασία με παράλληλη

μείωση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα. Η καπιταλιστική ανάπτυξη στην Ελλάδα τροφοδοτήθηκε κυρίως από εσωτερική συσσώρευση του κεφαλαίου. Η εισροή ξένου κεφαλαίου δεν ήταν ιδιαίτερα αυξημένη με εξαίρεση ίσως τις εισροές όπως από το σχέδιο Μάρσαλ. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής ανασυγκρότησης της Ελλάδας, της καπιταλιστικής ανάπτυξης των δεκαετιών 1950 και 1960 συντελέστηκαν σημαντικές αλλαγές στην κοινωνικοταξική σύνθεση του πληθυσμού. Αναδύθηκαν νέα τμήματα της αστικής τάξης τα οποία διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια της Κατοχής μέσω της «μαύρης αγοράς» και άλλως δραστηριοτήτων στη διάρκεια του πολέμου. Διευρύνθηκε το στρώμα των δημόσιων υπαλλήλων. Σημαντικά τμήματα του αγροτικού πληθυσμού μετακινήθηκαν προς τα αστικά κέντρα ένα μέρος των οποίων προλεταριοποιήθηκαν. Παράλληλα παιδιά από λαϊκά στρώματα, ιδιαίτερα από τμήματα που συσσώρευσαν πλούτη κατά τη διάρκεια της κατοχής μετακινήθηκαν στα αστικά κέντρα συγκροτώντας δυναμικά μικροαστικά στρώματα όπως αυτοαπασχολούμενοι επιστήμονες, έμποροι μικροί βιοτέχνες. Στην δεκαετία του 1970 παρατηρούμε μια συνέχιση της τάσης μετακίνησης πληθυσμών προς τα αστικά κέντρα και ενδυνάμωσης της βιομηχανικής παραγωγής κάτι το οποίο συνεχίζεται και τη δεκαετία του 1980 μαζί βεβαίως με τις κοινωνικοποιήσεις μεγάλων καπιταλιστικών επιχειρήσεων, στο οποίο συνέβαλε η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ με πολιτικές όπως η Κοινή Αγροτική πολιτική σε μια πορεία που ολοκληρώνεται τη δεκαετία του 1990 με την ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Στη δεκαετία του 1990 κυριαρχεί η προσπάθεια από μέρος της αστικής τάξης να κυριαρχήσει οικονομικά στο ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής χερσονήσου ενώ παράλληλα αξιοποιεί και κοινοτικά κονδύλια για την ανάπτυξη υποδομών. Φτάνοντας στην σύγχρονη Ελλάδα παραθέτω μια έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ σύμφωνα με την οποία η εργατική τάξη αποτελεί την πλειοψηφούσα κοινωνική δύναμη, ο αριθμός των μισθωτών για παράδειγμα από το 2001 έως το 2012 παρέμεινε σταθερός περίπου στα 2,4 εκατομμύρια. Ως ποσοστό στο σύνολο των απασχολούμενων οι μισθωτοί αντιπροσώπευαν το 59,4% το 2001 και το 63,3% το 2012. Παράλληλα την ίδια περίοδο βλέπουμε τη ελληνική καπιταλιστική οικονομία να παρουσιάζει μείωση στο δευτερογενή τομέα (μεταποίηση και κατασκευές) και αύξηση στον τριτογενή τομέα (πχ ναυτιλία, τηλεπικοινωνίες). Σημαντικό σημείο αναφοράς είναι η εκτίναξη της ανεργίας από 11,2% το 2001 σε 25,4% το 2012. Την ίδια περίοδο παρατηρείται συρρίκνωση του δευτερογενούς τομέα βιομηχανικής παραγωγής από 21,1% το 2001 στο 17,1% το 2011 με πολλά κεφάλαια να κατευθύνονται και να επενδύονται σε χώρες των Βαλκανίων ενώ στον αντίποδα στον κλάδο της ναυτιλίας το ΑΕΠ αυξήθηκε από 4,1 δισ. Το 2001 σε 7,8 δισ. Το 2011. Αυτά τα στοιχεία που μέχρι και σήμερα διατηρούν αυτή τη δυναμική με την ανεργία να βαίνει λίγο μειούμενη τουλάχιστον μέχρι την κρίση του κορωνοϊού το 2020 κρίση η οποία θα βαθύνει ακόμα περισσότερο τις ταξικές αντιθέσεις στην ελληνική κοινωνία. Σε αυτή την σύντομη περιγραφή παρατηρούμε λοιπόν καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του ελληνικού κράτους παρατηρούμε τις ταξικές αντιθέσεις στην ελληνική κοινωνία. Από τη μία πλευρά έχουμε την ελληνική αστική τάξη με τις κατά περιόδους επιδιώξεις και τις συμμαχίες της έτσι ώστε να εδραίωνε τη θέση της στο ευρύτερο καπιταλιστικό σύστημα κάτι το οποίο την οδηγεί να επενδύει και να αποεπενδύει τα κεφάλαια της

ανάλογα με τις εξελίξεις. Ενώ από την άλλη βρίσκεται η εργατική τάξη η οποία απασχολείται κυρίως στην βιομηχανία και το εμπόριο αρχικά και μετέπειτα στον τριτογενή τομέα τω υπηρεσιών και στον τουρισμό και τα φτωχά αγροτικά στρώματα.

ΟΙ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Στις αρχές τις δεκαετίας του 1950 το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα βρίσκεται σε πολύ άσχημη κατάσταση μετά την ήττα στον εμφύλιο και τις διώξεις που ακολούθησαν. Παραταύτα μέσα σε αυτό το διαμορφωμένο κλίμα της περιόδου αναπτύσσονταν το συνδικαλιστικό κίνημα. Θα αναφερθώ σε κάποιους βασικούς σταθμούς των εργατικών αγώνων της περιόδου. Το 1950 πραγματοποιήθηκαν απεργίες για βελτίωση των αποδοχών των εργαζομένων και για την επαναφορά του νόμου ελέγχου των ομαδικών απολύσεων. Από την 1η Μάη μέχρι την 31 η Οκτώβρη οι απεργίες υπολογίζονταν σε 79, με συνολικό αριθμό απεργών 163.000 και σε όλη τη διάρκεια του 1950 πάνω από 200.000. Στην ίδια χρονιά εμφανίζονται και οι πρώτες αγροτικές κινητοποιήσεις με περισσότερους από 30.000 που πήραν μέρος σε συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας και συλλαλητήρια. Οι δημόσιοι υπάλληλοι απέργησαν στις 20 Μάη για μια βδομάδα 75.000 με αίτημα την αύξηση των αποδοχών τους και τον Ιούνιο του 1951 απέργησαν πάνω από 80.000 εργατοϋπάλληλοι. Στις 5 Ιουλίου 1951 κατέβηκαν ξανά σε απεργία 120.000 δημόσιοι υπάλληλοι με αίτημα την αύξηση των αποδοχών τους και ήταν τότε που ο εισαγγελέας Αθηνών άσκησε ποινική δίωξη κατά της ΑΔΕΔΥ με βάση το άρθρο 247 του Ποινικού Κώδικα ο οποίος και απαγόρευε την απεργία των δημόσιων υπαλλήλων. Οι απεργιακοί αγώνες συνεχίστηκαν και το επόμενο έτος και το Φλεβάρη του 1952 απέργησαν 115.700 μισθωτοί και τον Απρίλη περί που 120.000. Το Μάιο του 1953 κηρύχτηκε πανκαπνεργατική απεργία στον Πειραιά η οποία και ολοκληρώθη ύστερα από 15 ημέρες με νίκη των απεργών και τον Ιούνιο, κατέβηκαν σε 24ωρες απεργίες 10.000 τραπεζικοί υπάλληλοι, καθώς και οι εργαζόμενοι στους κλάδους Κοινής Ωφέλειας. Τον Ιούνιο, κηρύχτηκαν 24ωρες πανεργατικές απεργίες σε Αθήνα, Πειραιά και Ελευσίνα, οι οποίες ήταν μαζικότερες καθώς συμμετείχαν σε αυτές πάνω από 200.000 εργάτες καθώς επίσης και στη Θεσσαλονίκη και το Βόλο. Την Πρωτομαγιά του 1954, παρά την προσπάθεια τρομοκράτησης από την κυβέρνηση, σχεδόν όλοι οι κλάδοι στην Αθήνα και τον Πειραιά κατέβηκαν σε 24ωρες απεργίες και σε στάσεις εργασίας. Σύμφωνα μάλιστα και με τα στοιχεία που δημοσίευσε το περιοδικό Νέος Κόσμος είναι ενδεικτικό ότι από το 1949 έως και τους έξι πρώτους μήνες του 1954, ο συνολικός αριθμός των απεργιών ήταν 634, οι απεργοί ήταν 2.002.284 ενώ τα χαμένα μεροκάματα ανέρχονταν σε 5.204.868.715. Το 1955 ξεχώρισαν οι κινητοποιήσεις των τροχιοδρομικών, των εργαζομένων στην Κοινή Ωφέλεια, των μεταλλωρύχων, των αρτεργατών-μυλεργατών, των οικοδόμων, των εργατών Τύπου, των εκπαιδευτικών. Απέργησαν

ακόμα οι υπάλληλοι του υπουργείου Οικονομικών, της Πολιτικής Αεροπορίας (ΤΑΕ), υπάλληλοι των κεντρικών δημόσιων υπηρεσιών, οι περιφερειακοί οικονομικοί υπάλληλοι. Στην Καβάλα μάλιστα πραγματοποιήθηκε μεγάλη πανκαπνεργατική συγκέντρωση για αναπροσαρμογή των αποδοχών και το Δεκέμβρη του 1956 απέργησαν 64.000 εργαζόμενοι. Τη δεκαετία του 1960 σημαντικός σταθμός είναι ο ερτασμος της πρωτομαγιάς του 1960 ο οποίος ήταν και ο πιο μαζικός των τελευταίων χρόνων. Ενώ σημαντικός σταθμός ήταν και την 1η Δεκέμβρη η πραγματοποίηση 24ωρης πανελλαδικής πανοικοδομικής απεργίας, που διοργάνωσαν η «Επιτροπή Αγώνα» και η Ομοσπονδία Οικοδόμων με αιτήματα: Όριο συνταξιοδότησης τα 60 χρόνια. Για τη συνταξιοδότηση το όριο να είναι 2.500 μεροκάματα, αντί για τα 4.050 που όριζε το νομοσχέδιο, να λαμβάνουν Δώρο Χριστουγέννων και άδεια από το ΙΚΑ καθώς και για την απόδοση των «υπέρ αγνώστων» ενσήμων. Στη συγκέντρωση που πραγματοποιήθηκε στο Εργατικό Κέντρο Αθήνας πήραν μέρος 15.000 απεργοί και κατόπιν ακολούθησε πορεία προς το υπουργείο Εργασίας. Την ίδια περίοδο συγκροτήθηκε και ο Σύνδεσμος Αποκλεισθέντων Επαγγελματικώς Ναυτικών και στις 8.9.1966 προκηρύχτηκε απεργία, πρώτη φορά μάλιστα από το 1947 που είχε ως βασικό αίτημα την αύξηση των μισθών, η απεργία αυτή κράτησε 11 ημέρες και παρά την επιστράτευση, οι απεργοί δεν υποχώρησαν. Ενδεικτικό του κλίματος είναι και η πορεία αύξησης των απεργιών και έτσι το 1962 πραγματοποιήθηκαν 182 απεργίες, 228 το 1963, 399 το 1964, 434 το 1965, 609 το 1966 και 89 τους τρεις πρώτους μήνες του 1967. Σύμφωνα μάλιστα με τα στοιχεία που δόθηκαν από το Β' Συνέδριο της ΕΔΑ, το 1962 οι απεργοί ήταν 427.000, έναντι 215.000 το 1961, δίχως εκείνους της Πρωτομαγιάς ενώ το ίδιο διάστημα οι οργανωμένοι στη ΓΣΕΕ υπολογίζονταν να είναι περίπου 210.000 εργατοϋπαλλήλοι. Αξιοσημείωτο επίσης είναι και ότι την ίδια περίοδο μόνο στην Αθήνα και στον Πειραιά περίπου 100.000 εργάτες υπέγραψαν δηλώσεις με τις οποίες αρνούσαν την υποχρεωτική εισφορά στα συνδικάτα. Αυτή πραγματοποιούνταν μέσω της κράτησης από το μισθό και ήθελαν να επιβάλουν ο ΣΕΒ, η κυβέρνηση καθώς η ηγεσία της ΓΣΕΕ με ίδιο γίνεται και σε Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλο, Χανιά, Αργίνο κ.α. Πολύ σημαντική είναι επίσης η πολιτική πανεργατική απεργία κατά των Ανακτόρων και της κυβέρνησης Νόβα η οποία και πραγματοποιήθηκε στις 27 Ιουλίου του 1965 με απόφαση της ΓΣΕΕ στην Αθήνα, τον Πειραιά και την Ελευσίνα και στην οποία συμμετείχαν πολλές συνδικαλιστικές οργανώσεις των κυριότερων κέντρων της χώρας. Η απεργία μάλιστα σημείωσε επιτυχία, παρά τα μέτρα που χρησιμοποίησε η κυβέρνηση και ο Τύπος της για να την καταστείλουν με ποσοστά επιτυχίας να αναφέρθηκαν: Αθήνα-Πειραιάς 95%, Θεσσαλονίκη και Αργίνο 90%, Ελευσίνα 97%. Υπολογίζεται εδώ ότι στο Λεκανοπέδιο πήραν μέρος στην απεργία 220.000 εργατοϋπάλληλοι και πάνω από 50.000 στη Θεσσαλονίκη, ενώ οι απεργοί οικοδόμοι έφτασαν τις 120.000 πανελλαδικά. Αν συγκρίνοντας το 1964 με το 1965, προκύπτει ότι ο αριθμός των απεργών των πρώτων 7 μηνών του 1965 ήταν ίσος με τον αριθμό του 1964. Υπολογίζεται ότι ολόκληρο το 1965 οι απεργοί έφτασαν τους 964, ενώ το 1964 ήταν 530.700. Συνολικά μάλιστα στα χρόνια 1962-1966 ο αριθμός των απεργών έφτασε περίπου τους 4.293.800. Οι περισσότερες απεργιακές κινητοποιήσεις αυτών των χρόνων είχαν ως αιτήματα, αυξήσεις στους μισθούς, προστασία από την ανεργία, ελεύθερες

συλλογικές διαπραγματεύσεις και κατάργηση του Νόμου 3239/55 «περί διαιτησίας», τις συνθήκες εργασίας, την καταβολή καθυστερούμενων αποδοχών, τις απολύσεις, τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος, τη μείωση των ορίων συνταξιοδότησης στα 60 χρόνια για τους άντρες και στα 55 για τις γυναίκες, την εξασφάλιση εργατικής κατοικίας, την εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας κ.ά. Για λόγους αλληλεγγύης πραγματοποιήθηκαν στο ίδιο διάστημα 147 απεργίες (Συλλογικό 2011).

ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να κάνω μία σύντομη αναφορά στο εργατικό κίνημα στην περίοδο της δικτατορίας κατά τα έτη 1967-1974. Παρατηρείται λοιπόν σε αυτή την περίοδο μία ιδιαίτερη βιαιότητα με την οποία αντιμετώπιζε το μετεμφυλιακό καθεστώς την συνδικαλιστική οργάνωση και δραστηριότητα των εργαζομένων. Με τη ΓΣΕΕ, τα Εργατικά Κέντρα και το σύνολο, σχεδόν, των Ομοσπονδιών να ελέγχονται από συνδικαλιστές πιστούς συνδικαλιστές στο καθεστώς, που εξασφάλιζαν την προσοδοφόρα για αυτούς παραμονή στις διοικήσεις μέσω αντιδημοκρατικών μεθοδεύσεων, στησίματος σωματείων-σφραγίδων καθώς και αποκλεισμού των οργανώσεων. Ο αγώνας για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος αποτέλεσε έναν από τους κύριους στόχους του λαϊκού κινήματος Δημοκρατικής Αντίστασης, από το 1950 έως το 1967 και αρχίζει από το 1960 η προσπάθεια για αντεπίθεση του εργατικού κινήματος, με τον κλάδο μάλιστα των οικοδόμων να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, η εργατική τάξη της Ελλάδας φτάνει στα μέσα της δεκαετίας του 1960 να αποτελεί την πλέον δραστήρια εργατική τάξη ίσως και σε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό χώρο. Ενδεικτικό ότι το 1966, με μέσο όρο στις χώρες της ΕΟΚ 212,2 απεργούς ανά 1.000 εργαζόμενους, οι Έλληνες απεργοί είναι 519,3/1.000 (Βερναρδάκης Μακρης, 1989). Από τα χρόνια πριν αλλά κυρίως μετά το βασιλικό πραξικόπημα του Ιουλίου 1965, η ΕΔΑ αλλά και η Ένωση Κέντρου, κατήγγειλαν την ύπαρξη στον στρατό στοιχείων που απεργάζεται σχέδια αντιδημοκρατικής εκτροπής και η εκδήλωση του στρατιωτικού πραξικοπήματος στις 21 Απριλίου 1967 βρήκε το εργατικό κίνημα της χώρας ανέτοιμο όχι μόνο να το αντιμετωπίσει, αλλά και να οργανώσει γρήγορα και αποτελεσματικά την αντίσταση κατά του δικτατορικού καθεστώτος και έτσι βρέθηκε ανέτοιμο και το εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα να αντιμετωπίσει από τις πρώτες μέρες την επίθεση των πραξικοπηματιών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πάνω από 270 συνδικαλιστικές οργανώσεις να υποχρεώθουν σε διάλυση. Η κυβέρνηση της Χούντας παρενέβη και στη ΓΣΕΕ και διατήρησε μέχρι το 1969 στην ηγεσία της ΓΣΕΕ τον Φώτη Μακρή και κατόπιν τον αντικατέστησε με τον Γιάννη Καμπανέλλη. Σε όσες συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν διαλύθηκαν, είτε διατηρήθηκαν διοικήσεις που δήλωσαν υποστήριξη

στο καθεστώς είτε διορίστηκαν νέες, αποτελούμενες από πρόσωπα του χώρου της ακραίας δεξιάς ιδεολογικοπολιτικής τοποθέτησης. Οι οποίοι και πραγματοποίησαν και Συνέδριο της ΓΣΕΕ το 1970 για να νομιμοποιήσουν τους διορισμούς τους. Χαρακτηριστικό εδώ είναι ότι απεργία και κάθε άλλη μορφή μαζικής διεκδικητικής κινητοποίησης απαγορεύτηκε, ενώ με τα διατάγματα 185 και 186 του 1969 και τον νόμο 890 του 1971, ορίστηκε ένα αυστηρό και ασφυκτικό πλαίσιο λειτουργίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Για τον πιο αποτελεσματικό έλεγχο του συνδικαλιστικού κινήματος ιδρύθηκε ο Οργανισμός Διαχείρισης Ειδικών Πόρων Εργασιακών Σωματείων (ΟΔΕΠΕΣ), που ανέλαβε τη χρηματοδότηση και την οικονομική στήριξη του κρατικού συνδικαλισμού. Η επιβολή πάντως της δικτατορίας θα λέγαμε ότι δεν συνοδεύτηκε από κάποιου είδους μαζική λαϊκή και εργατική αντίσταση καθώς το εργατικό κίνημα δεν ήταν προετοιμασμένο για κάτι τέτοιο, ενώ την συνείδηση των εργατικών στρωμάτων βάραινε καταλυτικά η δεύτερη αυτή μεγάλη ήττα, μόλις μάλιστα δεκαοχτώ χρόνια μετά από την ήττα και του Εμφύλιου Πολέμου και μετά και από τις ελπίδες που είχε γεννήσει η ανάπτυξη του εργατικού κινήματος των προηγούμενων χρόνων. Η πρώτη απόπειρα για την ανασυγκρότηση των συνδικαλιστικών δυνάμεων γίνεται κυρίως από πρώην στελέχη του Δημοκρατικού Συνδικαλιστικού Κινήματος (ΔΣΚ) της ΕΔΑ, που κατάφεραν να αποφύγουν τη σύλληψη και δρούσαν κατόπιν στην παρανομία αυτό συνέβει με την ίδρυση, τον Αύγουστο 1967, του Αντιδικτατορικού Εργατικού Μετώπου (ΑΕΜ). Με την ίδρυσή του, το ΑΕΜ, που συνδέεται με το παράνομο τότε ΚΚΕ. Το ΑΕΜ επιδιώκει να συσπειρώσει ευρύτερες συνδικαλιστικές αντιδικτατορικές δυνάμεις αλλά παραμένει και μια κίνηση κυρίως πρώην στελεχών της ΕΔΑ, τα οποία, πλέον, δρουν μέσα από τις παράνομες οργανώσεις του ΚΚΕ. Με τη διάσπαση του κόμματος του ΚΚΕ, το 1968, διασπάται και το ΑΕΜ με την πλειονότητα των στελεχών του ακολουθεί το Γραφείο Εσωτερικού της Κ.Ε., το οποίο και συγκροτεί αργότερα το 1969 το ΚΚΕ εσωτερικού. Με πρωτοβουλία συνδικαλιστικών στελεχών που είχαν διαφύγει στη δυτική Ευρώπη κατόπιν ιδρύθηκε η Ενιαία Συνδικαλιστική Αντιδικτατορική Κίνηση (ΕΣΑΚ). Η ΕΣΑΚ αποτέλεσε τη συνδικαλιστική έκφραση των δυνάμεων του ΚΚΕ, ενώ και στον ναυτεργατικό κλάδο ιδρύθηκε η Ενιαία Αντιδικτατορική Συνδικαλιστική Κίνηση Ελλήνων Ναυτεργατών (ΕΑΣΚΕΝ), που όπως και η ΕΣΑΚ συνδέθηκε με το ΚΚΕ. Επίσης από συνδικαλιστές που εντάσσονταν πολιτικά στο κέντρο ιδρύθηκε το Δημοκρατικό Εργατικό Κίνημα Ελλάδας (ΔΕΚΕ), το οποίο απέκτησε σχέσεις με τη Διεθνή Συνομοσπονδία Ελεύθερων Συνδικάτων (ανταγωνιστική προς την κομμουνιστική Παγκόσμια Συνδικαλιστική Ομοσπονδία), περιορίζοντας τη δράση της σε διεθνείς επαφές, με σκοπό την καταδίκη της χούντας και της Διοίκησης της ΓΣΕΕ. Ένας από τους ηγέτες του, Κωνσταντίνος Λάσκαρης, γιος του σοσιαλδημοκράτη συνδικαλιστή Γεωργίου Λάσκαρη και μετέπειτα υπουργός Εργασίας των κυβερνήσεων Κωνσταντίνου Καραμανλή, παρέμεινε μέχρι το 1969 υπεύθυνος Διεθνών Σχέσεων της ΓΣΕΕ και υποστήριξε, μάλιστα, τις θέσεις της Χούντας στις συνόδους του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας το 1967 και 1968, καθώς και στον ΟΟΣΑ. Ο ίδιος στις 30 Ιουνίου 1971 πραγματοποίησε συνάντηση και με τον δικτάτορα Γεώργιο Παπαδόπουλο, στον οποίο επέδωσε υπόμνημα με προτάσεις για τα συνδικαλιστικά ζητήματα. Το ΑΕΜ και η ΕΣΑΚ αναπτύσσουν κυρίως

αντιδικτατορική δραστηριότητα, στην κατεύθυνση της οργάνωσης και κινητοποίησης των εργαζομένων για τη διεξαγωγή διεκδικητικών αγώνων. Παραταύτα όμως τα αποτελέσματα είναι μικρά, καθώς η τρομοκρατία που εμφανίζεται στους χώρους εργασίας παρεμβάλλει μεγάλα εμπόδια στην επικοινωνία μεταξύ των συνδικαλιστών και της μεγάλης πλειονότητας των εργαζομένων. Το πρόβλημα μάλιστα είναι ακόμη μεγαλύτερο στα εργοστάσια, απ' όπου και έχουν απολυθεί όλοι εκείνοι που δραστηριοποιούνταν συνδικαλιστικά τα προηγούμενα χρόνια, ενώ και η μεγάλη πλειονότητα των βιομηχανικών εργατών αποτελείται πλέον από νέους, πρώην χωρικούς της υπαίθρου, που μόλις είχαν εγκατασταθεί στις πόλεις και δεν είχαν ιδιαίτερους δεσμούς με το εργατικό κίνημα της προηγούμενης περιόδου. Χαρακτηριστική εδώ ήταν και η μέθοδος που ακολουθούσαν οι βιομηχανικοί εργάτες για την αύξηση των ημερομισθίων, πάνω από τις επίσημες συμβάσεις εργασίας, οι αυξήσεις πραγματοποιούνταν με τη μετακίνηση από το ένα εργοστάσιο σε ένα άλλο, ώστε να προκαλέσουν τεχνητή έλλειψη εργατικού δυναμικού εκεί όπου τα μεροκάματα ήταν χαμηλότερα, αξιοποιώντας την ανάγκη των βιομηχάνων για εργατική δύναμη και είναι η ανάγκη που υποχρέωσε μάλιστα τη χούντα να δεχτεί από το 1971 και μετά περίπου 50.000 μετανάστες από χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Ανάλογες μεθόδους εφάρμοζαν στο κίνημα και οι οικοδόμοι, οι οποίοι, περισσότερο οργανωμένα, επιτηρούσαν τους χώρους εργασίας τους, ελέγχοντας τις συμφωνίες για το ύψος του μεροκάματου το οποίο και όριζαν οι ίδιοι. Έτσι, ενώ το 1973 σύμφωνα με τη σύμβαση εργασίας το μεροκάματο των τεχνιτών οικοδόμων ήταν 250 δραχμές και το πραγματικό μεροκάματο που συμφωνούσαν με τους εργολάβους έφτανε τις 1.000 δραχμές. Οι χώροι δουλειάς των οικοδόμων αποτέλεσαν στη συνέχεια και πρόσφορο έδαφος για την αποκατάσταση των σχέσεων των παράνομων τότε οργανωμένων δυνάμεων με ευρύτερα τμήματα των εργαζομένων. Μια άλλη μορφή εργατικού αγώνα που δύσκολα θα μπορούσε να αντιμετωπίσει η χούντα ήταν και η κινητοποίηση την οποία εφάρμοσαν οι εργαζόμενοι στα τρόλεϊ της Αθήνας, από τις 20 Ιουλίου μέχρι την 1η Νοεμβρίου 1971. Απέναντι λοιπόν στην άρνηση της επιχείρησης να αυξήσει τους μισθούς τους, οι εργαζόμενοι επιβράδυναν την κίνηση των οχημάτων, περιορίζοντας έτσι στο ελάχιστο τα πραγματοποιούμενα δρομολόγια με αποτέλεσμα την αποδοχή του αιτήματός τους. Συχνά η Χούντα υποχρεώθηκε να ακυρώσει αντεργατικά μέτρα και προθέσεις, αντιμετώπιη με την απειλή κινητοποιήσεων των εργαζομένων. Αυτό συνέβη, π.χ., το 1969, όταν αποπειράθηκε να συγχωνεύσει στο ΙΚΑ εύρωστα ασφαλιστικά ταμεία, υποβαθμίζοντας έτσι τα ασφαλιστικά δικαιώματα πολλών κλάδων που είχαν κατακτηθεί με εργατικούς αγώνες στο παρελθόν. Η αναταραχή που προκλήθηκε και οι απειλές ανοιχτής αντιπαράθεσης των εργαζομένων με το καθεστώς, υποχρέωσαν την κυβέρνηση να ματαιώσει τα σχέδιά της. Το 1973, όταν το καθεστώς μάλιστα εξήγγειλε μία διαδικασία για την φιλελευθεροποίησή του, εκδηλώνονται άμεσα απεργιακές κινητοποιήσεις των τυπογράφων των εφημερίδων (4-5 Ιουλίου, με αίτημα την αύξηση των αποδοχών τους) και των δημοσιογράφων (17-20 Ιουλίου), οι οποίες και λήγουν με επιτυχία. Από τον Μάρτιο οι εργαζόμενοι στα τρόλεϊ είχαν πραγματοποιήσει αρχαιρεσίες και είχαν ανατρέψει τη διορισμένη χουντική Διοίκηση του σωματείου τους, στις 27 Αυγούστου πραγματοποίησαν

απεργία η οποία παρά την αστυνομική βία που χρησιμοποιήθηκε και τις συλλήψεις έληξε με επιτυχία. Τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο 1973 κινητοποιούνται οι εμποροϋπάλληλοι, οι οποίοι και σε συνεργασία με τους ιδιοκτήτες μικρών καταστημάτων, επιβάλλουν το συνεχές ωράριο της Τετάρτης και χαρακτηριστικό είναι πως υπολογίζεται ότι οι εργαζόμενοι στα εμπορικά καταστήματα ξόδευαν καθημερινά 13,5 ώρες εργασίας και μετακίνησης, καθώς υποχρεώνονταν να εργάζονται πρωί και απόγευμα, με μια δίωρη διακοπή κατά το μεσημέρι (Μαμάτσης, 1971). Στις 29 Οκτωβρίου του ίδιου έτους απήργησαν και οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ, ενάντια στον νέο κανονισμό εργασίας. Η απεργία αυτή επαναλήφθηκε στις 14 και 15 Νοεμβρίου, λήγοντας χωρίς αποτέλεσμα, λόγω της κατάστασης που διαμορφώθηκε με την εξέγερση του Πολυτεχνείου και την καταστολή της. Σημαντικές μπορούν να χαρακτηριστούν και οι κινητοποιήσεις κατά το 1973 όταν κατέβηκαν οι μεταλλωρύχοι του Μαδέμ-Λάκκο στη Χαλκιδική και οι οποίοι, μετά από απεργία ενός μήνα, υποχρέωσαν τον Μποδοσάκη να ικανοποιήσει τα μισθολογικά και ασφαλιστικά τους αιτήματα. Το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 1973 είναι περίοδος με έντονες διεργασίες στο εργατικό κίνημα. Μέσα στο 1973 πραγματοποιήθηκε και νέο Συνέδριο της ΓΣΕΕ, από εργαζόμενους φιλικούς προς το καθεστώς οι οποίοι επιχειρούσαν να εναρμονιστούν με την προσπάθεια του για φιλελευθεροποίηση. Όμως, ήταν ήδη πλήρως απομονωμένοι από την πλειονότητα των ελλήνων εργαζομένων, όπως και διεθνώς, μετά, μάλιστα, και από τη διαγραφή της ΓΣΕΕ από τη Διεθνή Συνομοσπονδία Ελεύθερων Συνδικάτων. Σύμφωνα με όλους τους εργατικούς και συνδικαλιστικούς διεθνείς οργανισμούς, η Ελλάδα ήταν μία από τις χώρες στις οποίες καταπατούνταν βάνουσα τα δικαιώματα των εργαζομένων. Έτσι φτάνουμε στις 14 Νοεμβρίου 1973, με την κατάληψη του Πολυτεχνείου από τους φοιτητές και το μαζικό αντιδικτατορικό κίνημα βρίσκεται στο αποκορύφωμά του, η συμμετοχή των εργαζομένων είναι αυτή που μετατρέπει τη φοιτητική κινητοποίηση σε λαϊκή εξέγερση. Τις μέρες της κατάληψης, μέσα και κυρίως έξω από το Πολυτεχνείο, συνέρρευσαν χιλιάδες εργαζόμενοι, με κορυφαία μάλιστα στιγμή την πορεία εκατοντάδων οικοδόμων από την πλατεία Κοτζιά στην Πατησίων, το απόγευμα της Πέμπτης. Παρά την καταστολή της εξέγερσης και την επιβολή κλίματος τρομοκρατίας από τη νέα πλέον Χούντα του Ιωαννίδη, πραγματοποιούνται στους χώρους των εμποροϋπαλλήλων (που επιβάλλουν συνεχές ωράριο και για τη Δευτέρα), των εργαζομένων στον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο Αθήνας-Πειραιά (που υποχωρούν, υπό το βάρος της τρομοκρατίας), των εργαζομένων στην Ολυμπιακή Αεροπορία, στα τρόλεϊ, στην Κρατική Ορχήστρα Αθηνών κ.λπ. Έντονες είναι και οι αγωνιστικές διαθέσεις εκδηλώνονται και από τους οικοδόμους οι οποίοι και αντιμετωπίζουν για πρώτη φορά μετά από το 1967 σοβαρό πρόβλημα ανεργίας. Η πτώση της Χούντας η οποία με τη σειρά της επιφέρει και την πτώση του μετεμφυλιακού καθεστώτος των μέτρων έκτακτης ανάγκης, θα δώσει ώθηση σε ένα πρωτόγνωρο, για τα ελληνικά μεταπολεμικά δεδομένα, εργατικό κίνημα. Η εργατική τάξη θα αποδείξει ότι αν και κατά την περίοδο της δικτατορίας, δεν μπόρεσε να αναπτύξει ισχυρό κίνημα αντίστασης, δεν επηρεάστηκε τόσο ιδεολογικά από το καθεστώς, όπως για παράδειγμα κατά τη σύντομη περίοδο της φιλελευθεροποίησης του 1973, έτσι και μετά το 1974 θα βρεθεί στην οργάνωση ενός μεγάλου εργατικού

κινήματος για διεκδίκηση δημοκρατικών και συνδικαλιστικών ελευθεριών και κοινωνικών κατακτήσεων, που θα συμβάλλει καθοριστικά στη σημαντική βελτίωση των όρων ζωής και εργασίας από τη δεκαετία του 1980.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Θα ήθελα να κάνω εδώ μια ιδιαίτερη αναφορά στο εργοστασιακό κίνημα και ιδιαίτερα την περίοδο ακμής του τα έτη 1975-1978. Σε επίπεδο θεσμικό εμφανίζεται μία προσπάθεια για οργάνωση των εργατών από τη βάση στα πλαίσια του σωματείου σε αντιθεση με την κλαδική ή ομοσπονδιακή οργάνωση που επικρατούσε μέχρι τότε. Σε μια προσπάθεια να ξεπεραστούν τα εμπόδια που εθετε ο Ν. 3239/55 ο οποίος και όριζε ένα θεσμικό πλαίσιο που απαγόρευε τη συλλογική διαπραγμάτευση στο επίπεδο των επιχειρήσεων επιτρέποντας διαπραγμάτευση μόνο σε κλαδικό ή ομοιοεπαγγελματικό επίπεδο ή ομοσπονδιακό επίπεδο. Η ανάδειξη της κλαδικής οργάνωσης ως αποκλειστικού φορέα διαπραγμάτευσης δεν ορίστηκε βέβαια αυθαίρετα αλλά έχει τις ρίζες της στον τρόπο ανάπτυξης του ελληνικού συνδικαλισμού σε ομοιοεπαγγελματική βάση. Το εργοστασιακό κίνημα άκμασε στα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης γιατί υπήρξαν τότε ευνοϊκές συνθήκες. Αυτό οφείλεται στη συσσώρευση κεφαλαίου που παρατηρήθηκε την περίοδο 1958-1973 και συνετέλεσε στην αύξηση του βιομηχανικού τομέα παραγωγής και στη συγκέντρωση εργατών σε μεγάλες εργοστασιακές μονάδες πράγμα που οδήγησε και σε μία δυνατότητα ανάληψης κοινής δράσης και συλλογικής αντίληψης, κάτι που σε συνδιασμό με την πτώση της δικτατορίας οδήγησε ανύψωση των αγωνιστικών διαθέσεων των εργαζομένων. Η οργάνωση των εργαζομένων ανα επαγγελματική κατηγορία δημιουργούσε συντεχνιακές αντιθέσεις ενώ η οργάνωση σε εργοστασιακό σωματείο τις ξεπερνούσε και εστίαζε στις συνθήκες εκμετάλλευσης των εργαζομένων. Η υιοθέτηση της σωματειακής συνδιαλιστικής οργάνωσης αμφισβητούσε τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας και αντιπρότεινε τη συλλογική οργάνωση ανεξάρτητα από τη θέση του κάθε εργαζόμενου στην παραγωγική διαδικασία. Οι απευθείας διαπραγματεύσεις εργοδοτών εργαζομένων ξεπερνούσαν τις δυσκολίες ήταν πιο πιθανό καταλήξουν σε επωφελή συμφωνία. Κατά την περίοδο 1974-1975 η Ελλάδα γνωρίζει το φαινόμενο των «άγριων» απεργιών λόγω ακριβώς της ανάπτυξης του εργοστασιακού κινήματος (Καραμανωλάκης, Νικολακόπουλος, Σακελλαρόπουλος, 2016). Το συναινετικό κλίμα που είχε δημιουργηθεί με την επαναφορά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας διαταράσσεται από πολυήμερες απεργίες και καταλήψεις εργοστασίων. Επίσης σημαντική ήταν η αποτελεσματικότητα της δράσης του εργοστασιακού συνδικαλισμού μέσα από την επιλογή πολύωρων στασεων εργασίας το οποίο προκαλούσε αποδιοργάνωση των ρυθμών παραγωγής και είχε σχετικά μικρό κόστος για τους εργαζόμενους (Κυριακόπουλος, 1990). Η κυβέρνηση θα προσπαθήσει με έντονα μέτρα καταστολής, απολύσεις συνδικαλιστών και το νόμο 330 για γνωστοποίηση της απεργίας έτσι ώστε οι συνδικαλιστές να μην μπορούν να εφνηδιάσουν με ξαφνικές απεργίες να αντικρούσει αυτό το κύμα. Αλλά και εντός των γραμμών του συνδικαλιστικού κινήματος εμφανίζονται έντονες αντιπαραθέσεις όσο

αφορά τον τρόπο έκφρασης και την εκπροσώπηση σε επίπεδο ομοσπονδιών ανάμεσα στα κινήματα και τα κόμματα της αριστεράς (Σακελλαροπουλος,2001). Οι πιο σημαντικές απεργίες της περιόδου είναι η πολιτική πανελλαδική απεργία τον Μάη του 1976 η οποία ήταν ενάντια στον Νόμο 330, οι απεργίες στη «Νάσιοναλ Καν», στην «Μάντεμ Λάκκο», στην Λάρκο, στα ναυπηγεία Ανδρεάδη, στην ΝΤΟΙΤΣ, στην Πυρκάλ, στην «ΑΜΙΑΝΤΙΤ», στην «Κεραφίνα», στη ΙΖΟΛΑ, στην ΠΙΤΣΟΣ, στην χαρτοβιομηχανία ΜΕΛ, αλλά και σε μικρότερες επιχειρήσεις και τόπους δουλειάς, ιδιαίτερα στα εργοστάσια των δυτικών συνοικιών, της Ν Ιωνίας, Περάματος, Τάυρου και Καλλιθέας. Το Μάη του 1976 ψηφίζεται απο την κυβέρνηση Καραμανλή ο νόμος 330 τον ο οποίος και περιόριζε δραστικά το δικαίωμα στην απεργία, κατοχύρωσε την ανταπεργία, νομιμοποίησε τη συγκρότηση απεργοσπαστικών μηχανισμών και κυρίως όμως απαγόρευε την πολιτική απεργία, δημιουργώντας νέα δεδομένα για τους εργατικούς αγώνες, που ουσιαστικά έτσι εβγαίναν στην παρανομία. Το εργατικό κίνημα τότε απαντά και οργανώνει την πρώτη πολιτική πανεργατική απεργία στην Ελλάδα. Η κινητοποίηση αυτή με πρωτοπόρους τους οικοδόμους, εξελίσσεται γρήγορα σε σκληρή σύγκρουση με την αστυνομία, έχοντας μάλιστα και ένα νεκρό. Αυτό που ακολουθεί είναι εκατοντάδες εργατικές κινητοποιήσεις οι οποίες μάλιστα συγκρούονται με τις δυνάμεις καταστολής. Οι συλλήψεις και οι καταδίκες πρωτοπόρων εργατών συνδικαλιστών είναι σχεδόν καθημερινό φαινόμενο ειδικά μετά το 1977 αφού όλες οι απεργίες, με βάση τον 330, καθίστανται παράνομες. Το εργατικό κίνημα της εποχής για να ξεπεράσει την διοίκηση της ΓΣΕΕ, αλλά και πολλών εργατικών κέντρων και ομοσπονδιών, δημιουργεί σε όλη την Ελλάδα συντονιστικές επιτροπές αγώνα, κατά κλάδο, πόλη και περιφέρεια, που οδήγησαν στην δημιουργία των ΣΑΔΕΟ και ΣΑΔΟ, δηλαδή συντονισμούς πρωτοβάθμιων σωματείων και ομοσπονδιών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, που λειτουργούν σε αντιπαράθεση με ΓΣΕΕ. Η πτώση της δικτατορίας δημιούργησε μια τομή και στο πολιτικό σκηνικό της Ελλάδας, σηματοδοτώντας μια γενικότερη αλλαγή στη νοοτροπία και στις αντιλήψεις των εργαζομένων. Η ριζοσπατικοποίηση στις συνειδήσεις που δημιουργείται ξεπερνά τα πλαίσια μίας απλής εκλογικής διαμαρτυρίας. Έτσι το ποσοστό του 54% που λαμβάνει η ΝΔ στις εκλογές του 1974 εκφράζει την αποδοχή περισσότερο ενός συμβιβασμού ίσως υπό την απειλή ενός νέου πολέμου με σκοπό κυριώς την κατάργηση κάποιων κατάλοιπων του εμφυλίου πολέμου. Την ίδια περίπου περίοδο 1975-1981 οι κινητοποιήσεις της εκφράζουν την μια τάση ανατροπής σε μια κατεύθυνση πιο κοντά στους εργαζόμενους και ιδιαίτερα οι κινητοποιήσεις στα εργοστάσια το 1975 εως 1977 η οποίες ήταν παράγοντας που συνετέλεσε στη δημιουργία μιας πιο ριζοσπαστικής μεταπολιτευτικής ατμόσφαιρας μέσα από τη διεκδίκηση αύξησης μισθών και περαιτέρω συνδικαλιστικών ελευθεριών αμφισβητώντας το υπάρχον πλαίσιο. Εξετάζοντας λοιπόν πιο αναλυτικά τα στοιχεία της περιόδου από το 1976 έως το 1980 παρατηρείται αύξηση της συμμετοχής των εργαζομένων στις απεργίες από 300.753 σε 1.317.917 και των χαμένων εργατικών ωρών από 6.145.000 σε 20.494.744. Το κίνημα αυτό κορυφώνεται το 1980 καθώς το αμέσως επόμενο έτος παρατηρείται μια στάση αναμονής λόγω της εκλογικής νίκης του ΠΑΣΟΚ και της προσημονίας που προκάλεσε στους εργαζόμενους για βελτίωση των συνθηκών. Άλλο ένα στοιχείο που παρουσιάζει ενδιαφέρον και αξίζει να αναφερθούμε είναι η σύγκριση αυτής της απεργιακής δραστηριότητας σε σχέση με αυτή στις χώρες της τότε ΕΟΚ. Εμφανίζεται λοιπόν μια αντιστοιχία της ανάπτυξης των εργατικών κινητοποιήσεων στην Ελλάδα και στην ΕΟΚ. Για να καταδείξουμε την μεγάλη αύξηση των απεργιών αξίζει να σταθούμε στο ότι κατά τα έτη 1953-1962 ο γενικός δείκτης πυκνότητας ήταν 57 απεργοί ανά 1000 μισθωτούς ενώ την περίοδο 1963-1966 170 και την περίοδο 1976-

1981 θα ανέβει στους 450. Το ενδιαφέρον είναι ότι η κατανομή της απεργιακής πυκνότητας παρουσιάζει την ίδια ακριβώς διακύμανση των χαμένων εργατικών ωρών. Με βάση λοιπόν αυτά τα στοιχεία θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι σχεδόν ένας στους δύο εργαζόμενους συμμετείχε σε κάποιας μορφής κινητοποίηση. Λόγοι που οδήγησαν σε αυτή την αύξηση μπορεί να αποδοθούν τόσο στην εντονη πολιτική και ιδεολογική ριζοσπατικοποίηση που ακολούθησε την πτώση της δικτατορίας, όσο και ότι η απεργία αποτελούσε κατουσίαν το μόνο μέσο για την εκπλήρωση των αιτημάτων καθώς επίσης και στην την ηλικιακή ανανέωση με μια γενιά η οποία δεν είχε ζήσει τον εμφύλιο αλλά και την έντονη ανισοκατανομή των εισοδημάτων που επικρατούσε. Σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα των εργατικών αγώνων της περιόδου 1974-1981, είναι ότι την ίδια περίοδο υπάρχει και ένας γενικότερος κοινωνικός αναβρασμός στις λαϊκές συνοικίες της Αθήνας. Τέτοιο χαρακτήρα είχαν και οι συγκρούσεις στο Πέραμα και στο Κερατσίνι όπου οι κάτοικοι έδιναν μάχες με την αστυνομία για να υπερασπιστούν τα παράνομα κτισμένα σπίτια τους από το γκρέμισμα, με το νόμο για τα αυθαίρετα. Στο Ρέντη, στο Μοσχάτο, στο Μαρούσι, στα Σπάτα, οι αγώνες των κατοίκων ενάντια στους χώρους συγκέντρωσης των λυμάτων του Λεκανοπεδίου, συσπείρωσε την μεγάλη πλειοψηφία του κόσμου Στην Αγ. Βαρβάρα το 1979 η απεργία πείνας του μαθητή Ν. Μπουντούκη, που διαμαρτύρεται για τις διώξεις, τον σχολικό αυταρχισμό και την απαγόρευση της συνδικαλιστικής δράσης των μαθητών στα σχολεία, γίνεται αφορμή να ξεσπάσουν αποχές σε εκατοντάδες Γυμνάσια για τα δημοκρατικά δικαιώματα και τις συνδικαλιστικές ελευθερίες, για ελεύθερες μαθητικές εκλογές, χιλιάδες μαθητές και εργάτες, διαδηλώνουν καθημερινά στους δρόμους της πόλης και εκατοντάδες πορείες οι οποίες ξεκινούσαν από το Αιγάλεω, και την Αθήνα ακόμα, κατέληγαν όλες στην σκηνή του απεργού πείνας μαθητή. Η κυβέρνηση μιλάει για αναρχικούς που παρεισέφρησαν στους μαθητές και στέλνει την αστυνομία, συλλαμβάνοντας τον απεργό, αλλά και συλλαμβάνοντας εκατοντάδες κατοίκους, που αντιστέκονται στην καταστολή με οδοφράγματα, μαθητές, εργάτες και φοιτητές. Κάποιοι από αυτούς πέρασαν από δίκη και καταδικάστηκαν σε φυλακίσεις, μη εξαγοράσιμες, καταλήγοντας για δυο ή και τρία χρόνια σε διάφορες φυλακές. Άλλο χαρακτηριστικό ήταν ότι εκατοντάδες καλλιτέχνες, μουσικά ερασιτεχνικά, αλλά και επαγγελματικά συγκροτήματα, θέατρα του δρόμου κλπ, έδωσαν το παρόν τους στους εργατικούς αγώνες άλλα και στους λαϊκούς αγώνες της εποχής εκφράζοντας δυναμικά την αλληλεγγύη τους. Τα μουσικά, θεατρικά αλλά και εικαστικά έργα εκείνης της εποχής, εμπνεόμενα από τους αγώνες της περιόδου, εμπύχωναν τους απεργούς συνέβαλαν στο δυνάμωμα και την αντοχή των αγώνων. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην απεργία της ΝΤΟΙΤΣ (1979) στο Αιγάλεω στις 60 μέρες, που κράτησε, σχεδόν, καθημερινά υπήρχε καλλιτεχνική παρέμβαση, που έφτανε μέχρι και σε έκθεση εικαστικών. Η πτώση της χούντας βρίσκει το ταξικό εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα ουσιαστικά διαλυμένο. Τα στελέχη του βρίσκονται σε φυλακές και εξορίες. Στα εργοστάσια και στους τόπους δουλειάς υπάρχει τρομοκρατία από την εργοδοσία, που εξακολουθεί να στηρίζεται στους χουντικούς μηχανισμούς κυρλιως στα μεγάλα εργοστάσια. Η Δικτατορία είχε διαλύσει τα αγωνιστικά εργατικά συνδικάτα της δεκαετίας του 1960. Με την τελευταία απεργία των οικοδόμων στις 12 Απρίλη του 1967, η οποία και αντιμετωπίστηκε με καταστολή από την αστυνομία, ολοκληρώνεται μιας εποχής μεγάλων εργατικών αγώνων, που είχαν πρωτοπορία τους οικοδόμους. Οι συνθήκες, μέσα στις οποίες βιώνει η εργατική τάξη την πολιτική αλλαγή του 1974, είναι οι χαμηλές αμοιβές, οι κακές συνθήκες εργασίας, ο μεγάλος αριθμός εργατικών ατυχημάτων, η αστυνόμευση των εργατών στη δουλειά τους καθώς και το ανύπαρκτο εργατικό δίκαιο. Οι συνθήκες αυτές

λοιπόν είναι το κοινωνικό και οικονομικό υπόβαθρο που γέννησε τους μεταπολιτευτικούς εργατικούς αγώνες. Αυτή η κατάσταση συσώρευσε απεριόριστη οργή στις συνειδήσεις των εργαζομένων, αλλά και την θέληση για άμεση συνδικαλιστική οργάνωση. Σε αυτό ανταποκρίθηκε κυρίως το ΚΚΕ. Η νίκη της Ν.Δ. στις εκλογές του 1974 με 54% συνοδεύτηκε από το ξεκίνημα ενός πρωτοφανούς ξεσπάσματος του εργατικού κινήματος, με κύριο χαρακτηριστικό του για πρώτη φορά την δυναμική εμφάνιση του του εργοστασιακού κινήματος, των οικοδόμων και, σε δεύτερη φάση, των εργαζομένων στις τράπεζες και στην κοινή ωφέλεια. Η κατάσταση αυτή έμοιαζε πολύ με αυτή του 1945, όταν η Ελλάδα έβγαινε από την γερμανική κατοχή. Και τότε η προσπάθεια οργάνωσης της εργατικής τάξης έπαιρνε τέτοιες μεγάλες διαστάσεις. Είναι χαρακτηριστικό το πώς αναφέρεται η 12 ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ τον Ιούλιο του '45 σε αυτό το φαινόμενο. «*Η ολομέλεια τονίζει την εξαιρετική σπουδαιότητα που έχει για το εργατικό και το λαϊκό δημοκρατικό κίνημα η πρωτοβουλία που παίρνουν οι εργάτες και φτιάχνουν σε όλα τα εργοστάσια και τις επιχειρήσεις της χώρας εργοστασιακές επιτροπές. Οι επιτροπές βγαλμένες δημοκρατικά με μυστική ψηφοφορία από την συνέλευση των εργατών και εργατριών στο εργοστάσιο, ή την επιχείρηση, θα αποτελούν τα θεμέλια και τους πρωτεργάτες στην πάλη για τις άμεσες διεκδικήσεις της εργατιάς και για τον παλλαϊκό δημοκρατικό αγώνα.*» Λόγια που θα μπορούσαν να είχαν γραφτεί και το 1975. Στόχος των εργαζομένων ήταν να αποκατασταθούν οι συνδικαλιστικές ελευθερίες, να αποκατασταθεί το εργατικό εισόδημα, που χανόταν λόγω του ραγδαία ανερχόμενου πληθωρισμού, να συγκροτηθεί ένα σοβαρό κράτος πρόνοιας και να δημιουργηθούν θεσμοί εργατικού ελέγχου. Οι εργαζόμενοι οργανώθηκαν όπου βρέθηκαν και χρησιμοποίησαν από τις πιο απλές μορφές οργάνωσης, με εργοστασιακές επιτροπές, μέχρι την ίδρυση σωματείων, αποφάσιζαν μέσα από εργοστασιακές συνελεύσεις, παρά και ενάντια στους νόμους της χούντας, που υπήρχαν ακόμα. Διεκδικούσαν αυξήσεις στους μισθούς, βελτίωση των συνθηκών εργασίας, δημοκρατικές ελευθερίες και δικαιώματα στους τόπους δουλειάς.

ΑΠΕΡΓΙΕΣ 1976-1981			
Έτος	Απεργίες	Απεργοί	Χαμένες ώρες εργασίας
1976	947	300.753	6.145.000
1977	567	559.860	9.463.000
1978	616	471.300	7.406.000
1979	588	1.262.400	12.255.000
1980	472	1.317.917	20.494.744
1981	313	361.806	5.341.961

(Σακελλαρόπουλος,2001)

Τα στοιχεία όμως που δίνει η ΕΣΑΚ, ιδιαίτερα για τον αριθμό των απεργών είναι πολύ μεγαλύτερα. Για παράδειγμα το 1976 δίνει 1.340.000 και το 1977 1.606.600. Το 1978 μόνο στο πρώτο εξάμηνο 1.500.000. Έτσι ενώ τα έτη 1953-1962 ο γενικός δείκτης πυκνότητας ήταν 57 απεργοί ανά 1.000 μισθωτούς και την περίοδο 1963-1966 170, την περίοδο 1976-1981 θα ανεβεί σε 450. Διαρκής άνοδος τα έτη 1976, 1977, 1979, 1980 και πτώση τα έτη 1978 και 1981. Οι πιο σημαντικές απεργίες της περιόδου είναι η πολιτική πανελλαδική απεργία το Μάη του 1976, ενάντια στο Νόμο 330. Οι απεργίες στη «Νάσιοναλ Καν», στην «Μάντεμ Λάκκο», στην Λάρκο, στα ναυπηγεία Ανδρεάδη, στην ΝΤΟΙΤΣ, στην Πυρκάλ, στην «ΑΜΙΑΝΤΙΤ», στην «Κεραφίνα», στη ΙΖΟΛΑ, στην ΠΙΤΣΟΣ, στην χαρτοβιομηχανία ΜΕΛ, αλλά και σε μικρότερες επιχειρήσεις και τόπους δουλειάς, ιδιαίτερα στα εργοστάσια των δυτικών συνοικιών, της Ν Ιωνίας, Περάματος, Ταύρου και Καλλιθέας. Το Μάη του 1976 η κυβέρνηση Καραμανλή ψηφίζει τον αντεργατικό νόμο 330 ο οποίος και περιόριζε δραστικά το δικαίωμα στην απεργία, κατοχύρωνε την ανταπεργία και νομιμοποιούσε τη συγκρότηση απεργοσπαστικών μηχανισμών ενώ απαγόρευε την πολιτική απεργία. Ο νόμος αυτός δημιουργεί νέα δεδομένα για τις εργατικές διεκδικήσεις καθώς ουσιαστικά καθίστανται παράνομες. Το εργατικό κίνημα απαντά με την πρώτη πολιτική πανεργατική απεργία στην Ελλάδα. Η διαδήλωση, με πρωτοπόρους τους οικοδόμους, εξελίσσεται γρήγορα σε σκληρή σύγκρουση με την αστυνομία, με ένα νεκρό. Από κει και μετά, είναι εκατοντάδες οι εργατικές κινητοποιήσεις, που συγκρούονται με τις δυνάμεις καταστολής. Οι συλλήψεις και οι καταδίκες πρωτοπόρων εργατών συνδικαλιστών, ειδικά μετά το 1977, είναι στην ημερήσια διάταξη, αφού όλες οι απεργίες, με βάση τον 330, είναι παράνομες. Το εργατικό κίνημα της εποχής για να ξεπεράσει την διοίκηση της ΓΣΕΕ, αλλά και πολλών εργατικών κέντρων και ομοσπονδιών, δημιουργεί σε όλη την Ελλάδα συντονιστικές επιτροπές αγώνα, κατά κλάδο, πόλη και περιφέρεια, που οδήγησαν στην δημιουργία των ΣΑΔΕΟ και ΣΑΔΟ, δηλαδή συντονισμούς πρωτοβάθμιων σωματείων καθώς και ομοσπονδιών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, ούτως ώστε να λειτουργούν σε αντιπαράθεση με την ΓΣΕΕ, προσπαθώντας να συντονίσουν τους αγώνες. Όλες αυτές οι εξελίξεις σηματοδότησαν την αρχή της δημιουργίας ενός νέου συνδικαλιστικού κινήματος, με έντονα ταξικά και πολιτικά χαρακτηριστικά, με κατακτήσεις και αυξήσεις στους μισθούς. Όπως βλέπουμε μάλιστα και από τα στοιχεία του πίνακα, σ' όλους τους κλάδους σημειώνεται πραγματική αύξηση των εισοδημάτων, η οποία υπερβαίνει κατά πολύ την αύξηση του τιμαρίθμου που έφτασε το 241% την περίοδο 1974-1981.

Μεταβολή αποδοχών 1980/1974	
Κλάδος	%
Κεντρική Διοίκηση	303,2
Τοπική Αυτοδιοίκηση	269,3
ΔΕΗ	422,0
ΟΤΕ	292,6
ΟΣΕ	259,5
ΕΛΤΑ	279,1
Αστικές Συγκοινωνίες	291,8
Τράπεζες	291,8
Βιομηχ. Εργάτες	337,2
Βιομηχ. Υπάλληλοι	305,2
Οικοδομές	298,2
Δείκτης τιμών καταναλωτή	241,0

(Σακελλαρόπουλος,2001)

Το κύριο χαρακτηριστικό των αγώνων της περιόδου είναι ότι εμφανίζεται και παίζει αποφασιστικό ρόλο το εργοστασιακό κίνημα. Το οποίο ξεπερνώντας δυσκολίες που δημιουργούσαν οι νόμοι της χούντας αλλά και της Ν.Δ., που στόχευαν στην πλήρη απαγόρευση των απεργιών, το εργοστασιακό προλεταριάτο ξεκινά σκληρές, ανυποχώρητες απεργίες (Ιζόλα, ΑΕΓ, ΙΤΤ, Λάρκο, Εσκιμό, Πίτσος, Μαντούδι, Στάνταρ και Ντόιτς στο Αιγάλεω, Ναυπηγεία Ανδρεάδη στην Ελευσίνα, Λαναρά στην Ν. Ιωνία, στα μηχανουργεία του Πειραιά και της ζώνης του Περάματος). Σταδιακά, το απεργιακό κύμα αγκαλιάζει σχεδόν κάθε κλάδο εργαζομένων. Τα αιτήματα ξεκινάν από τα άθλια μεροκάματα, τις συνθήκες εργασίας, την ανεργία, την ελευθερία του συνδικαλισμού. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, οι απεργοί καταφέρνουν να επιβάλλουν τα αιτήματά τους, ή ένα μεγάλο μέρος τους, μετά από σκληρό αγώνα. Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα της χαρτοβιομηχανίας ΜΕΛ, όπου, μετά από 80 μέρες απεργίας και κατάληψη του εργοστασίου, οι εργάτες κερδίζουν μια περιφανή νίκη: 20% αύξηση στο μισθό (27% για όσους είναι πάνω από 2 χρόνια στη δουλειά), πληρωμή των 80 ημερών της απεργίας και δώρο Χριστουγέννων. Στην Σκούμπ πολυεθνική φαρμακοβιομηχανία, οι εργαζόμενοι με αγώνες επέβαλαν ωράριο 37,1/2 ωρών και εικοσάλεπτο διάλειμμα εντός του

ωραρίου, όταν στη μεγάλη πλειοψηφία των επιχειρήσεων ίσχυαν ακόμα 48 ώρες την εβδομάδα. Το καλύτερο παράδειγμα όμως είναι η απεργία των μεταλλωρύχων στη ΜΑΔΕΜ ΛΑΚΚΟ, που οι απεργοί άντεξαν τις συγκρούσεις, τις συλλήψεις, τις καταδίκες, την αστυνομική τρομοκρατία επί 2 χρόνια και 3 μήνες μέχρι που ανάγκασαν τον Μποδοσάκη να λυγίσει. Είναι χαρακτηριστικό ότι το μερίδιο των μισθών την περίοδο από 1974 και μετά από 33% στο Καθαρό Εγχώριο Προϊόν αυξάνεται το 1979 στο 41%, αποτέλεσμα και των αγώνων της περιόδου.

Χαρακτηριστικό εδώ το παράδειγμα της ΛΑΡΚΟ το 1977 που ο απεργιακός αγώνας κράτησε 110 μέρες. Πολύ μεγάλα ποσά μαζεύονταν σε συναυλίες και διαδηλώσεις, από κουτιά οικονομικής ενίσχυσης των απεργών εργατών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι ανάμεσα στους ενισχυτές του απεργιακού αγώνα είναι ο Μητροπολίτης Φθιώτιδας, που έστειλε στους απεργούς 7000 δραχμές, το μεροκάματο συμπαράστασης των εργατών του ΠΕΤΖΕΤΑΚΗ, των κλωστοϋφαντουργών της Βοιωτίας κλπ. Το μεγάλο αυτό κύμα αλληλεγγύης αγκάλιασε καταρχήν την μεγάλη πλειοψηφία του λαού της Φθιώτιδας, όπου γίνονται καθημερινές διαδηλώσεις, ενώ πούλμαν καταφθάνουν καθημερινά από τις εργατοσυννοικίες της Αθήνας, γεμάτα με εργάτες και νεολαία, που δίνουν κουράγιο και δύναμη στους απεργούς. Σωματεία, σύλλογοι, οι «Δημοκρατικές Κινήσεις Νέων», όλοι μπαίνουν στην μάχη για να νικήσουν οι εργάτες της ΛΑΡΚΟ. Το φοιτητικό κίνημα της εποχής συμπαραστάθηκε επίσης με εκατοντάδες ψηφίσματα συμπαράστασης και διαδηλώσεις αλληλεγγύης στην Αθήνα. Μεγάλη συναυλία καλλιτεχνών στην Λάρυμνα και στην Αθήνα με χιλιάδες κόσμου. Καθημερινές απεργίες συμπαράστασης από εργοστάσια της περιοχής, ενώ ο απεργοσπαστικός μηχανισμός, που προσπάθησε να στήσει ο Μποδοσάκης μεταφέροντας εργάτες διαμέσου υπερβολάβων, απότυχε να λειτουργήσει αφού και αυτοί οι εργάτες ενώθηκαν με τους απεργούς. Η απεργία της ΛΑΡΚΟ καθοδηγήθηκε από το ΚΚΕ και αυτό της έδωσε μεγάλη πολιτική βαρύτητα. Ο Μποδοσάκης κάνει λόγο για «προετοιμασία επαναστατικής κατάστασης από το ΚΚΕ» και ζητά από την κυβέρνηση την άμεση καταστολή της απεργίας. Η απεργία της ΛΑΡΚΟ θα γίνει πρότυπο αγώνα για την μορφή, το περιεχόμενο, την κλιμάκωση, την οργάνωση της αλληλεγγύης, την εναλλαγή των μορφών αγώνα (προειδοποιητικές απεργίες, στάσεις εργασίας, συλλαλητήρια με την τοπική κοινωνία κλπ). Γιατί οι μορφές του αγώνα, από την προετοιμασία του έως την τακτική στις συγκρούσεις με τις δυνάμεις καταστολής, στηριζόταν σε σχεδιασμούς των ίδιων των εργατών. Το περιεχόμενο του αγώνα, που πέρα από τα οικονομικά αιτήματα [αύξηση του ημερομισθίου κατά 55 δραχμές, αύξηση του ανθυγιεινού επιδόματος, οδοιπορικά, μέτρα ασφάλειας (οκτώ νεκροί και εκατοντάδες ατυχήματα σε πέντε μόλις χρόνια) κλπ] συνέβαλαν να εξοπλισθούν εργάτες και με επιχειρήματα που είχαν να κάνουν με την κερδοφορία της επιχείρησης, την ασυδοσία του μεγάλου κεφαλαίου, το βαθμό εκμετάλλευσης κλπ. Κατά δεύτερον το πλαίσιο αυτό συνέβαλαν να αγκαλιάσει το σύνολο των εργατών, έτσι από τα 560 μέλη που είχε το σωματείο σε σύνολο 1200 εργατών πριν την απεργία κατάφερε στην διαδικασία προετοιμασίας της απεργίας να εγγραφούν άλλοι πεντακόσιοι ακόμη, έτσι που το σωματείο ξεπέρασε τα χίλια μέλη.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΠΕΡΓΙΩΝ				
Πλήρης ή μερική ικανοποίηση Διακοπή για διεξαγωγή διαπραγματεύσεων				
	Απεργίες (%)	Απεργοί (%)	Απεργίες (%)	Απεργοί (%)
1976	26,3	17,9	10,3	15,4
1977	22,7	6,2	16,0	33,3
1978	22,0	4,0	15,1	11,4
1979	20,9	2,0	9,3	1,6
1980	15,9	4,5	6,6	0,8
1981	18,2	3,5	6,3	1,3
1976-1981	21,1	6,4	10,6	10,6

(Σακελλαρόπουλος,2001)

Σημαντική πλευρά του αγώνα του εργατικού κινήματος της εποχής 1974 - 1977 ήταν ο αγώνας για την υπεράσπιση των συνδικαλιστικών, αλλά και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους τόπους δουλειάς, ιδιαίτερα στις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις, όπου υπήρχε μεγάλη τρομοκρατία από την πλευρά των εργοδοτών. Σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, όπως στις Σόφτεξ, ΕΤΜΑ, Πεταλούδα, Σαρακάκη, ΠΥΡΚΑΑ, Βόμβυκας, Μεταξά, Ναυπηγεία κλπ, έχουν εγκατασταθεί ως υπεύθυνοι ασφάλειας άνθρωποι της χούντας, σαν τον βασανιστή της Ασφάλειας Καλύβα, το φασίστα υπασπιστή του Παπαδοπούλου Κούβαρη, τον Χατζηπέτρο, τον Σταθάκη κλπ. Επίσης και ο οδηγός του πούλμαν που δολοφόνησε την Σωτήρια Βασιλακόπουλου έξω από τις πύλες της ΕΤΜΑ Μάριος Χαρίτος ήταν πρώην Εσατζής, είχε επανειλημμένα δημιουργήσει τρομοκρατικά επεισόδια σε βάρος των εργαζομένων. Ήταν γνωστός τραμπούκος και προστατευόμενος της εργοδοσίας της ΕΤΜΑ. Αυτοί είναι που σε κάποιες περιπτώσεις, όπως στα Ναυπηγεία Σκαρामαγκά, ξεπερνούν τα 200 άτομα, έχουν βασική τους αποστολή να καταστήλουν όσους προσπαθούσαν να μοιράσουν προκηρύξεις στους εργάτες. Δεν δίστασαν να χτυπήσουν άσχημα τον Κώστα Κάππο, βουλευτή τότε του ΚΚΕ, στέλνοντάς τον στο νοσοκομείο, όταν, σε μια μαζική εξόρμηση της οργάνωσης μεγάλων εργοστασίων του ΚΚΕ και της νεολέας του που προσπάθησε να μιλήσει στους εργάτες. Σε αυτά τα εργοστάσια, παρά το γεγονός ότι έγιναν τεράστιες προσπάθειες να στηθούν σωματεία και γενικά να οργανωθούν οι εργάτες, δεν έγινε κανένας δυνατός απεργιακός αγώνας. Όσες απόπειρες γίνονταν για να σωματεία καταστήλονται πριν ξεκινήσουν. Οι μηχανισμοί των εργοδοτών αλλά και οι μηχανισμοί ιδεολογικής τρομοκράτησης δεν αφήναν κανένα περιθώριο (Χαραλαμίδης, 1984).

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Η περίοδος στην οποία θα εστιάσω περισσότερο σε αυτή την εργασία είναι η περίοδος από το 1974 και τη μεταπολίτευση μέχρι σήμερα. Η περίοδος αυτή ξεκινά με την έλευση του Κωνσταντίνου Καραμανλή και την επταετή κυβέρνηση του κόμματος Νέας Δημοκρατίας. Η ΝΔ είχε χαρακτηρίσει την εγκαθίδρυση της δικτατορίας ως έργο «αφρόνων αξιωματικών» και προσήγαγε σε δίκη ορισμένους από τους πρωταίτιους του πραξικοπήματος, από αυτούς καταδικάστηκαν σε θάνατο ελάχιστοι η ποινή των οποίων μετατράπηκε σε ισόβια. Η καταδίκη ικανοποιούσε σε μεγάλο βαθμό το λαϊκό αίσθημα και αποτελούσε μήνυμα «κατευνασμού» για το Στρατό. Η «αποχουντοποίηση», βασικό αίτημα των λαϊκών διαδηλώσεων εκείνης της περιόδου, ελάχιστα προχώρησε. Περιορίστηκε σε θέσεις-κλειδιά, ενώ οι βασανιστές αξιωματικοί που δικάστηκαν, αθώωθηκαν και σε ορισμένους επιβλήθηκαν πολύ ελαφρές ποινές. Υπήρξαν ακόμα και νεκροί διαδηλωτές, θύματα της αστυνομικής επίθεσης (Κουμής, Κανελλοπούλου). Στην περίοδο διακυβέρνησης της ΝΔ διαμορφώθηκε ένα κλίμα το οποίο είχε δημιουργήσει την αντίληψη «να φύγει η δεξιά», γεγονός που τροφοδοτούσε το κόμμα του ΠΑΣΟΚ. Υιοθετώντας το σύνθημα «ΕΟΚ και ΝΑΤΟ το ίδιο συνδικάτο», το ΠΑΣΟΚ ενίσχυε την αριστερή πλευρά του και ταυτόχρονα προσέλκυε εργατικά στρώματα κυρίως από το χώρο πολιτικής επιρροής του ΚΚΕ, αλλά και πλήθος μικροαστικών στρωμάτων της πόλης και του χωριού σε βάρος της ΝΔ. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολύ καιρό πριν από την προεκλογική περίοδο του 1981, να μην σημαδέψει τις εξελίξεις κάποια άνοδος του λαϊκού κινήματος, αλλά η συνεχής πτώση του που συνοδευόταν από την όλο και μεγαλύτερη προσμονή του ερχομού του των εκλογών. Βλέποντας την πορεία της πολιτικής κατάστασης ο Κ. Καραμανλής μεταπήδησε στην Προεδρία της Δημοκρατίας, μιας και ήταν φανερό ότι τις εκλογές θα κέρδιζε το ΠΑΣΟΚ, όπως και έγινε (Οκτώβριος 1981). Το ΠΑΣΟΚ είχε ως αρχικό πρόγραμμα τις εθνικοποιήσεις, αναφέρονταν σε περιορισμούς κατά του ξένου κεφαλαίου, στη βάση της ανάλυσής του για τη σχέση «μητρόπολης - περιφέρειας». Παρά τους δεσμούς που είχε αναπτύξει το ΠΑΣΟΚ με το κίνημα των «αδεσμεύτων κρατών», με το αραβικό Μπάαθ και με τον Καντάφι ή το Γιάσερ Αραφάτ, φάνηκε γρήγορα ότι δεν θα έρχονταν σε αντιπαράθεση με την εγχώρια και διεθνή αστική τάξη, προκειμένου να υλοποιήσει προεκλογικές διακηρύξεις για απομάκρυνση των ξένων βάσεων και των πυρηνικών, την έξοδο από το ΝΑΤΟ, την ακύρωση διεθνών δεσμεύσεων και άλλα που είχαν συνάψει προηγούμενες κυβερνήσεις ούτε την αποδέσμευση από την ΕΟΚ. Την πρώτη τετραετία (1981 - 1985) το ΠΑΣΟΚ υιοθέτησε το σχήμα της «μικτής οικονομίας», μιλώντας για δημόσιο, ιδιωτικό και κοινωνικό τομέα, όπου οι δημοτικές και κοινωνικές επιχειρήσεις θα διείσδυν εκεί που το ιδιωτικό κεφάλαιο δεν επιθυμούσε να διεισδύσει. Τη δεύτερη τετραετία (1985 - 1989) η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έθεσε σε πρώτη γραμμή την ιδιωτική πρωτοβουλία, ως τον τομέα που θα κατηύθυνε την οικονομία τα επόμενα χρόνια. Ταυτόχρονα προχώρησε και σε εισοδηματική πολιτική λιτότητας που συνοδευόταν με μέτρα προετοιμασίας για το 1992 («ενιαία εσωτερική αγορά της ΕΕ»), ενώ έκανε και στη ΓΣΕΕ εκλογικό πραξικόπημα, καθαιρώντας με δικαστική απόφαση ακόμα και στελέχη του ΠΑΣΟΚ, για να ελέγχει απόλυτα την κατάσταση. Στο διάστημα Ιούλιος 1989 - Απρίλιος 1990 σχηματίστηκαν η κυβέρνηση Τζανετάκη (συνεργασία ΝΔ - «Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου», στον οποίο συμμετείχε το ΚΚΕ) και αργότερα η κυβέρνηση Ζολώτα. Στη δεύτερη πήρε μέρος και το ΠΑΣΟΚ. Πριν από το

σχηματισμό της κυβέρνησης Τζανετάκη διεξήχθησαν οι βουλευτικές εκλογές της 18ης Ιουνίου 1989. Οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ προς όφελος της ΝΔ σε ένα μεγάλο βαθμό οφείλονταν στο γνωστό «σκάνδαλο Κοσκωτά» που ήρθε στην επιφάνεια εκείνο το διάστημα και ενώ το ΠΑΣΟΚ βρισκόταν στη διακυβέρνηση. Ως αναμειγμένοι στο σκάνδαλο κατηγορήθηκαν ηγετικά και άλλα στελέχη του, ανάμεσά τους και ο Ανδρέας Παπανδρέου, που παραπέμφθηκαν από τη Βουλή στο Ειδικό Δικαστήριο. Μάλιστα ο αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Μένιος Κουτσόγιωργας, παραπέμφθηκε και με ψήφους βουλευτών του ΠΑΣΟΚ. η ΝΔ υπερψήφισε τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, όπως και το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΝ. Προωθήθηκαν οι ιδιωτικοποιήσεις και η ολομέτωπη επίθεση κατά των εργατικών κατακτήσεων Στα χρόνια της διακυβέρνησης Μητσοτάκη εντάθηκαν οι εσωκομματικές συγκρούσεις στη ΝΔ. Αποκορύφωμα στάθηκε η αποχώρηση ομάδας βουλευτών υπό τον Αντώνη Σαμαρά (Σεπτέμβριος 1993) που οδήγησε στην πτώση της κυβέρνησης Μητσοτάκη. Είναι η μόνη κυβέρνηση των 33 χρόνων που έπεσε, έπειτα από την οργανωμένη αποχώρηση βουλευτών της. Οι τελευταίοι συγκρότησαν νέο κόμμα με την ονομασία «Πολιτική Ανοιξη». Οι εσωκομματικές συγκρούσεις, όπως τουλάχιστον δικαιολογήθηκαν και φαινόταν, είχαν τη βάση τους σε διαφωνίες για διάφορα ζητήματα: Την αγροτική και γενικότερα την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Μητσοτάκη, την ονομασία της FYROM, αν θα αποφυλακιστούν οι χουντικοί από τις φυλακές Κορυδαλλού κ.ά. Μάλιστα ο Θαν. Κανελλόπουλος κατήγγειλε την ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ ως «ύποπτη ενέργεια» σε όφελος ξένων συμφερόντων. Αντιπαραθέσεις προκλήθηκαν και για την ιδιωτικοποίηση της ΔΕΗ. Η κατάσταση οξύνθηκε περισσότερο, όταν ήρθαν στο φως της δημοσιότητας οι υποκλοπές τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και παρακολούθησης πολιτικών αντιπάλων της ΝΔ με εντολή του Κ. Μητσοτάκη. Μετά από τη σύντομη διακυβέρνηση του Ανδρέα Παπανδρέου περνάμε στις κυβερνήσεις Σημίτη οι οποίες χαρακτηρίζονταν από την προσπάθεια εκσυγχρονισμού του πολιτικού συστήματος και γενικότερα του κράτους. Επιχειρήθηκε να προχωρήσει στη βάση της ανταγωνιστικότητας, σωρεύοντας κέρδη στο κεφάλαιο, ενώ έφερε χειροτέρευση της ζωής των εργατικών μαζών και πολλών μικρομεσαίων στρωμάτων. Ορισμένα τμήματα του λαού περιέπεσαν στο επίπεδο και της απόλυτης εξαθλίωσης και φτωχοποίησης. Η κυβέρνηση Σημίτη δεν μπόρεσε να προχωρήσει περαιτέρω τους εκσυγχρονισμούς, γιατί ερχόταν σε σύγκρουση και με εργατικές μάζες και με τμήματα της «πελατειακής βάσης» του ΠΑΣΟΚ. Επιβαρύνθηκε επιπλέον και με πλήθος σκανδάλων που ήρθαν στην επιφάνεια. Αυτά τα πεπραγμένα αξιοποιήθηκαν από τη ΝΔ, που ήρθε στη διακυβέρνηση το 2004, για να συνεχίσει την πολιτική του ΠΑΣΟΚ. Είναι μία περίοδος που επιχειρείται να διαχωριστούν η θεωρία και το πρόγραμμα από τη δράση. Ο ταξικός αγώνας, που αποβλέπει σε ρήξεις και ριζικές αλλαγές, δε νομιμοποιείται. Παράλληλα προωθείται η προσφυγή στις κάλπες κάθε τέσσερα χρόνια σαν κορυφαία στιγμή της δημοκρατίας. Στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο η δημοκρατική συμμετοχή των μαζών επιδιώκεται μόνο μέσω δημοψηφισμάτων. Σε σειρά κρατών της ΕΕ πραγματοποιήθηκαν δημοψηφίσματα, όπως για το «ευρωσύνταγμα». Αποδείχτηκε ότι κυρίως διενεργούνται στο βαθμό που το αποτέλεσμά τους κρίνεται ότι θα αποβεί θετικό, όπως στην Ιταλία, όπου το 80% όσων ψήφισαν τάχθηκε υπέρ της αύξησης των ορίων συνταξιοδότησης. Αντίθετα, αν ο συσχετισμός τείνει σε αρνητικό αποτέλεσμα, τότε τα δημοψηφίσματα δε γίνονται. Αυτό συνέβη τελευταία και με την «ευρωσυνθήκη». Το ΠΑΣΟΚ κάνει παράλληλα μεγάλη οργανωτική δουλειά στις τοπικές οργανώσεις, το συνδικαλιστικό κίνημα, τους αγροτικούς συλλόγους. Ξεκινάει με περίπου 8.000 μέλη το 1975, τα οποία αυξάνονται σε 27.000 το 1977, συνεχίζουν να αυξάνονται σε περίπου 65.000 (σε

1.000 τοπικές και 500 κλαδικές οργανώσεις) το 1980, φτάνοντας το 1981 στα 110.000 μέλη και το 1987 τα 220.000 μέλη. Την περίοδο της πρώτης κυβερνητικής του θητείας (1981-1985) το ΠΑΣΟΚ εφαρμόζει μια πολιτική κείνσιανής διαχείρισης, ενώ παράλληλα υλοποιούνται ορισμένες αστικές μεταρρυθμίσεις που έχουν καθυστερήσει (δημιουργία του Εθνικού Συστήματος Υγείας, αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, θεσμοθέτηση του πολιτικού γάμου κλπ.). Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στο επίπεδο της οικονομικής πολιτικής, η κυβέρνηση της ΝΔ μέχρι το 1981 ακολούθησε παρόμοιες κείνσιανές κατευθύνσεις, καθώς κλήθηκε να διαχειριστεί μια κατάσταση που βρίσκεται στο λυκόφως της λεγόμενης «χρυσής» μεταπολεμικής εποχής και των γοργών ρυθμών καπιταλιστικής ανάπτυξης εποχής, αλλά και την καπιταλιστική κρίση του 1973 (τη λεγόμενη «πετρελαϊκή»). Η ΝΔ πήρε μέτρα αναθέρμανσης της καπιταλιστικής οικονομίας. Ακολούθησε πολιτική αυξήσεων σε μισθούς, για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους (υπολογίζεται στο 3,5% η αύξηση των πραγματικών μισθών την περίοδο 1974-1981), ενώ προώθησε αλληπάλληλες κρατικοποιήσεις, αλλά και ίδρυση νέων δημόσιων επιχειρηματικών φορέων στη βιομηχανία για τη στήριξη του κεφαλαίου, τις ανάγκες ενεργής κρατικής παρέμβασης και στήριξης, για να δοθεί ώθηση σε βιομηχανικούς κλάδους μετά από την κρίση. Συνδεόταν, επίσης, και με την παραγκώνηση επιχειρηματίων που είχαν συνεργαστεί με τη Χούντα, αλλά και με την αναγκαστική εξουγίανση των λεγόμενων «προβληματικών επιχειρήσεων», φαινόμενο που γενικεύτηκε επί ΠΑΣΟΚ, αλλά ξεκίνησε επί ΝΔ. Η κυβέρνηση ανέλαβε μεγάλα σχέδια σε κρίσιμους κλάδους, στα πετροχημικά και στη χαλυβουργία, στην αλουμίνα (ΕΛΒΑ), στα διυλιστήρια (Ασπρόπυργος), στα βιομηχανικά ορυκτά, στην παραγωγή τηλεπικοινωνιακού υλικού (ΕΛΒΗΛ), ίδρυσε την ΕΒΟ και την ΕΑΒ για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων, τη Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ), αγόρασε την Ολυμπιακή Αεροπορία, η οποία είχε περάσει την ανθηρή της περίοδο και ο Ωνάσης ήθελε να την πουλήσει. Αυτά ήταν στοιχεία της πολιτικής που χαρακτηρίστηκε από το ΣΕΒ ως «σοσιαλμανία» του Καραμανλή. Ήταν όμως πολιτική με στόχο τη στήριξη της καπιταλιστικής κερδοφορίας, αλλά και την ενσωμάτωση των λαϊκών μαζών (Close,2005).

Μετά από την πρώτη κυβερνητική θητεία του ΠΑΣΟΚ, την περίοδο 1981-1985, ξεκινά η δεύτερη κυβερνητική περίοδος. Το 1985 έχει χαρακτηριστεί ως σημείο στροφής στην οικονομική πολιτική, καθώς υιοθετείται το λεγόμενο «Πρόγραμμα Σταθερότητας», εμπνευστής του οποίου είναι ο μετέπειτα πρωθυπουργός Κ. Σημίτης, ο οποίος αντικαθιστά στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας τον Γ. Αρσένη. Καθώς αρχίζουν να γίνονται όλο και πιο ορατά τα σημάδια εξάντλησης των ορίων της ακολουθούμενης κείνσιανής πολιτικής, υιοθετείται ένα πακέτο μεταρρυθμίσεων λιτότητας με πυρήνα τα ζητήματα δημοσιονομικής διαχείρισης. Προβάλλεται η ανάγκη βελτίωσης του ισοζυγίου πληρωμών, ενώ για το ξεζούμισμα των εργαζόμενων προβάλλεται η έλλειψη ανταγωνιστικότητας της ελληνικής καπιταλιστικής οικονομίας. Παίρνονται μέτρα όπως η εφάπαξ υποτίμηση της δραχμής κατά 15%, μισθολογικές περικοπές, περικοπές κρατικών δαπανών κλπ. Ουσιαστικά, ο καπιταλισμός στην Ελλάδα εμφανίζει παρόμοια προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι περισσότερες καπιταλιστικές χώρες, που αποτυπώνονται στη δημοσιονομική και κρατική πολιτική του αστικού κράτους εκφράζοντας «τις αντιφάσεις μεταξύ των δύο λειτουργιών που επιτελούσε ταυτόχρονα το κείνσιανό κοινωνικό κράτος: Της εξασφάλισης συναίνεσης και της ενίσχυσης της καπιταλιστικής συσσώρευσης». Η συνολικότερη πολιτική και των δύο πρώτων κυβερνητικών θητειών του ΠΑΣΟΚ χαρακτηρίζεται ουσιαστικά από την προετοιμασία της αστικής τάξης για

την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά, με σταθμό το 1986 που υπογράφεται η «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη» της ΕΟΚ, η οποία και προετοιμάζει το έδαφος για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Παράλληλα, σε ολόκληρη τη δεκαετία του 1980 εμφανίζεται η ανάγκη ανασυγκρότησης της καπιταλιστικής παραγωγής και ανάπτυξης ολόκληρων κλάδων, καθώς είναι περίοδος που κλείνουν εργοστάσια ξεπερασμένης τεχνολογίας, ενώ εμφανίζονται νέοι μεγάλοι όμιλοι σε παλιούς και νέους κλάδους, ορισμένοι εκ των οποίων θα κυριαρχήσουν τις επόμενες δεκαετίες. Ο λεγόμενος «εκσυγχρονισμός» απηχούσε ουσιαστικά τις ανάγκες βαθύτερων μεταρρυθμίσεων υπέρ του κεφαλαίου, βαθύτερης εναρμόνισης με τις κατευθύνσεις των καπιταλιστικών αναδιαρθρώσεων της ΕΟΚ/ΕΕ και ενσωμάτωσης του λαϊκού κινήματος σε μια νέα εποχή, μετά από την αντεπανασταση, όπου η αστική τάξη της Ελλάδας στόχευε στη στρατηγική αναβάθμιση της θέσης της στο πλαίσιο της ΕΕ, αλλά και με τη διείσδυση του ελληνικού κεφαλαίου στα Βαλκάνια. Ουσιαστικά το ΠΑΣΟΚ υπηρετούσε την ίδια βασική στόχευση της αστικής τάξης για αναβάθμιση του ρόλου στην περιοχή και των σχέσεών της στο πλαίσιο των ιμπεριαλιστικών συμμαχιών με ΗΠΑ-NATO-ΕΟΚ: Την περίοδο του 1980, λαμβάνοντας υπόψη και τον πολιτικό συσχετισμό, υπηρετεί αυτόν το στόχο, επενδύοντάς τον με ριζοσπαστικό περιεχόμενο και υιοθετώντας υποκριτικά αντιιμπεριαλιστικά συνθήματα («ΕΟΚ και NATO το ίδιο συνδικάτο»), ενώ την περίοδο του 1990, στο περιβάλλον που διαμορφώνει η αντεπαναστατική ανατροπή του σοσιαλισμού, προβάλλει την προοπτική επιθετικότερης παρέμβασης του ελληνικού κεφαλαίου και την αναβάθμιση της χώρας στο πλαίσιο της ΕΕ και στην Ευρωζώνη («Ισχυρή Ελλάδα»).

ΤΟ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ 1981-1989

Στο συνδικαλιστικό κίνημα η παράταξη των εργαζομένων που προέρχονταν από το κυβερνών κόμμα η ΠΑΣΚΕ στην πρώτη της εκλογική εμφάνιση στη ΓΣΕΕ το 1977 καταγράφει 28%. Συγκεντρώνει δυνάμεις σε διάφορους εργατοϋπαλληλικούς κλάδους, ενώ ξεχωρίζει ο μηχανισμός που αναπτύσσει στις ΔΕΚΟ και τις τράπεζες, αρχίζοντας να διαμορφώνει μια διακριτή συνδικαλιστική γραφειοκρατία, που θα παίξει ρόλο σε βάθος δεκαετιών στη ΓΣΕΕ και στη διάβρωση του συνδικαλιστικού κινήματος. Εκείνη την περίοδο στις ΔΕΚΟ το ποσοστό των συνδικαλισμένων είναι ιδιαίτερα αυξημένο, φτάνοντας και το 85% , ενώ επίσης από τις ΔΕΚΟ προέρχονται και μεγάλες εισροές μελών στη ΓΣΕΕ. Είναι ενδεικτικό ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η μεγάλη δύναμη της ΠΑΣΚΕ στηρίζεται στις συνδικαλιστικές οργανώσεις των λεγόμενων τότε επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας (ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, ΟΜΕ-ΟΤΕ κλπ.), στο δημόσιο τομέα, αλλά και σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, ιδιαίτερα σε εκείνες που σχετίζονται με το κράτος (π.χ. Ναυπηγεία Ελευσίνας και Σκαραμαγκά, σε κλάδους της βιομηχανίας μετάλλου όπως ΕΒΟ-ΠΥΡΚΑΛ κ.ά.). Η ΠΑΣΚΕ, υποστηρίζοντας την κυβέρνηση, μπαίνει μπροστά όταν χρειάζεται και στην ανακοπή απεργιακών αγωνιστικών κινητοποιήσεων, με πολύ χαρακτηριστική την περίπτωση της μεγάλης απεργίας στις τράπεζες το 1982, διάρκειας 42 ημερών, όπου η ΠΑΣΚΕ, υποστηρίζοντας ότι το απεργιακό αίτημα ικανοποιήθηκε οδήγησε στην αποδυνάμωση των απεργιών. Ο Ν. 1264/1982 του ΠΑΣΟΚ αποτελεί προσπάθεια για συνδικαλιστική ελευθερία. Ενδεικτικά, ο νόμος δεν επαναλαμβάνει τον ποινικό κολασμό του Ν. 330, όμως εντάσσει την παράνομη απεργία στον κοινό ποινικό

κώδικα. Ακόμα και η απλή αναλογική, ενώ συνδέεται με την προσπάθεια για τον εκδημοκρατισμό του εργατικού συνδικαλισμού. Ακόμα πιο χαρακτηριστικός είναι ο Ν. 1365/1983 που καθιστούσε στην ουσία απαγορευτικές τις απεργίες στις επιχειρήσεις δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, στο όνομα του προγράμματος «κοινωνικοποίησης» (άρθρο 4). Ενώ, λοιπόν, το ΠΑΣΟΚ διακήρυττε ένα πρόγραμμα υπέρ ενός ταξικού συνδικαλιστικού κινήματος και ενώ κατήργησε πολλά νομοθετήματα εξόφθαλμα υπέρ της εργοδοσίας, εντούτοις εν γένει η πολιτική του στόχευσε στην ένταξη των εργατικών διεκδικήσεων σε ένα πλαίσιο ελεγχόμενο από το κράτος. Με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στη διακυβέρνηση γρήγορα μεταβάλλεται προεκλογική ρητορική, ενώ η αθέτηση των μεγάλων προεκλογικών του διακηρύξεων δικαιολογείται στα πλαίσια της επιβίωσης και ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Με αυτήν την επιχειρηματολογία υποστηρίζεται και η παραμονή στην ΕΟΚ, ενώ το 1983 υπογράφεται με τις ΗΠΑ η συμφωνία απομάκρυνσης των βάσεων, με την οποία οι αμερικανικές βάσεις παραμένουν αρχικά για μια πενταετία, ως το 1988, ενώ ακολουθεί, μετά από διαπραγματεύσεις που ξεκινούν το 1987, νέα συμφωνία για τις βάσεις που υπογράφεται το 1990 επί κυβέρνησης ΝΔ. Το ΠΑΣΟΚ κάνει παράλληλα μεγάλη οργανωτική δουλειά στις τοπικές οργανώσεις, το συνδικαλιστικό κίνημα, τους αγροτικούς συλλόγους. Ξεκινάει με περίπου 8.000 μέλη το 1975, τα οποία αυξάνονται σε 27.000 το 1977, συνεχίζουν να αυξάνονται σε περίπου 65.000 (σε 1.000 τοπικές και 500 κλαδικές οργανώσεις) το 1980, φτάνοντας το 1981 στα 110.000 μέλη και το 1987 τα 220.000 μέλη. Παράλληλα, ξεκινάει μια συστηματική προσπάθεια χειραγώγησης και διάβρωσης του εργατικού-συνδικαλιστικού κινήματος. Η ΠΑΣΚΕ στην πρώτη της εκλογική εμφάνιση στη ΓΣΕΕ το 1977 καταγράφει 28%. Συγκεντρώνει δυνάμεις σε διάφορους εργατοϋπαλληλικούς κλάδους, ενώ ξεχωρίζει ο μηχανισμός που αναπτύσσει στις ΔΕΚΟ και τις τράπεζες, αρχίζοντας να διαμορφώνει μια διακριτή συνδικαλιστική γραφειοκρατία, που θα παίξει ρόλο σε βάθος δεκαετιών στη ΓΣΕΕ και στη διάβρωση του συνδικαλιστικού κινήματος. Εκείνη την περίοδο στις ΔΕΚΟ το ποσοστό των συνδικαλισμένων είναι ιδιαίτερα αυξημένο, φτάνοντας και το 85% (αποτυπώνοντας μεταξύ άλλων και τον κυοφορούμενο μηχανισμό πελατειακών σχέσεων-εκβιασμών-χειραγώγησης που διαμορφώνει ο κυβερνητικός συνδικαλισμός), ενώ επίσης από τις ΔΕΚΟ προέρχονται και μεγάλες εισροές μελών στη ΓΣΕΕ.¹³ Είναι ενδεικτικό ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 η μεγάλη δύναμη της ΠΑΣΚΕ στηρίζεται στις συνδικαλιστικές οργανώσεις των λεγόμενων τότε επιχειρήσεων «Κοινής Ωφέλειας» (ΓΕΝΟΠ-ΔΕΗ, ΟΜΕ-ΟΤΕ κλπ.), στο δημόσιο τομέα, αλλά και σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, ιδιαίτερα σε εκείνες που σχετίζονται με το κράτος (π.χ. Ναυπηγεία Ελευσίνας και Σκαραμαγκά, σε κλάδους της βιομηχανίας μετάλλου όπως ΕΒΟ-ΠΥΡΚΑΛ κ.ά.). Η ΠΑΣΚΕ, υποστηρίζοντας την κυβέρνηση, μπαίνει μπροστά όταν χρειάζεται και στην ανακοπή απεργιακών αγωνιστικών κινητοποιήσεων, με πολύ χαρακτηριστική την περίπτωση της μεγάλης απεργίας στις τράπεζες το 1982, διάρκειας 42 ημερών, όπου η ΠΑΣΚΕ, υποστηρίζοντας ότι το απεργιακό αίτημα ικανοποιήθηκε, προώθησε τη λεγόμενη «αγωνιστική απεργοσπασία» (Αυγερίδης, Γαζή, Κορνέτης, 2015). Σταθμό της περιόδου αποτελεί και το λεγόμενο «πραξικόπημα της ΓΣΕΕ» το 1985, όταν μετά από τις αντιδράσεις ενάντια στην ηγετική ομάδα της ΠΑΣΚΕ και του τότε προέδρου της ΓΣΕΕ Γ. Ραυτόπουλου και διαφοροποιήσεις συνδικαλιστών της ΠΑΣΚΕ που οδηγούν στην απώλεια της πλειοψηφίας, με κυβερνητική παρέμβαση γίνεται δικαστικός διορισμός φιλοκυβερνητικής διοίκησης. Το 1987 ο Α. Παπανδρέου τεματίζει ορισμένα από τα μέτρα του «Προγράμματος Σταθερότητας», οδηγώντας σε παραίτηση τον Κ. Σημίτη. Η περίοδος αυτή είναι που αρχίζει να διαμορφώνεται σιγά-σιγά το λεγόμενο αργότερα «εκσυγχρονιστικό» ρεύμα, το οποίο θα αποτελέσει

στη συνέχεια και το κυβερνητικό πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ επί κυβερνήσεων Σημίτη από το 1996 ως το 2004.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1990-2000

Το 1990 ήταν περίοδος ραγδαίων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών μέσα από τη επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού και της κατάρρευσης των χωρών του ανατολικού μπλοκ. Στην Ελλάδα είχε προηγηθεί η φθορά του ΠΑΣΟΚ από τα σκάνδαλα, αλλά και η κρίση στην ελληνική αριστερά. Σε αυτό το περιβάλλον τον Απρίλη του 1990 εκλέγεται πρωθυπουργός ο Κωσταντίνος Μητσοτάκης, με στόχο την επιβολή ακραίων αντιμεταρρυθμίσεων, την ανατροπή όλων των κατακτήσεων της μεταπολίτευσης. Αντίθετα από το αναμενόμενο η κυβέρνηση της ΝΔ βρέθηκε αντιμέτωπη με μεγάλες απεργιακές κινητοποιήσεις. Η πρώτη απεργία ήταν της ΟΛΜΕ το 1990. Ακολούθησαν άλλες μεγάλες απεργίες ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις των «προβληματικών» επιχειρήσεων, Πειραιϊκή-Πατραϊκή, η Ολίμπικ Κέτερινγκ, η ΒΕΛΚΑ, η ΠΥΡΚΑΛ κλπ. Στο τέλος του 1990 και στις αρχές του 1991 η κυβέρνηση αντιμετώπισε τις μαθητικές και φοιτητικές καταλήψεις. Μετά τη δολοφονία του Τεμπονέρα παραιτήθηκε ο Υπουργός Παιδείας Κοντογιαννόπουλος και η κυβέρνηση υποχώρησε. Ο πιο εμβληματικός αγώνας ήταν αυτός της ΕΑΣ. Στην πρώτη φάση, το 1991, η απεργία έγινε ενάντια στη μείωση των μισθών. Τον Ιούλη του 1992 ανακοινώνονται 1.200 απολύσεις για να ανοίξει ο δρόμος της ιδιωτικοποίησης. Στη συνέλευσή τους στο Σπόρτινγκ, οι εργαζόμενοι της ΕΑΣ αποφασίζουν απεργίες διαρκείας. Τον Αύγουστο η Αθήνα συνταράσσεται από τα μαζικά συλλαλητήρια, τις μάχες στα αμαξοστάσια του Βοτανικού, της Πέτρου Ράλλη, του Ελληνικού. Απεργιακές φρουρές στήνονται, δεν κυκλοφορεί κανένα λεωφορείο και οι υπόλοιποι εργαζόμενοι βρίσκουν τρόπους να συμπαρασταθούν. Και αυτό συνεχίζεται στη διάρκεια και των 18 μηνών του αγώνα. Τον Οκτώβρη η κυβέρνηση Μητσοτάκη χάνει τις εκλογές. Η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δεν μπορεί παρά να επανακρατικοποιήσει την ΕΑΣ. Το 1996 πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ και πρωθυπουργός είναι ο Σημίτης. Είναι η εποχή του λεγόμενου εκσυγχρονισμού της οικονομίας. Οι ηγεσίες των συνδικάτων καλλιεργούν τη λογική της «κοινωνικής συναίνεσης» και της «εργασιακής ειρήνης». Ακόμα όμως και σε αυτό το κλίμα γίνονται απεργίες. Πιο σημαντικές ήταν αυτές των καθηγητών το 1997-1998 και των εργαζομένων στην Ιονική το 1998-1999. Η πρώτη έγινε ενάντια στην αντιμεταρρύθμιση Αρσένη στην παιδεία και ενάντια στην κατάργηση της επετηρίδας. Εκτός από την απεργία έγιναν μεγάλες διαδηλώσεις και καταλήψεις των εξεταστικών κέντρων. Η δεύτερη έγινε ενάντια στην ιδιωτικοποίηση και την πώληση της Ιονικής στην Alpha Bank. Εδώ η μάχη στήθηκε στο μηχανογραφικό κέντρο του Πειραιά, που είναι η καρδιά της τράπεζας (Βουλγαρης,2008).

ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 21^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Στις 26 Απριλίου και στις 17 Μαΐου 2001 ξεσπούν οι μεγάλες εργατικές κινητοποιήσεις ενάντια στο προτεινόμενο σχέδιο της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ για το ασφαλιστικό σύστημα, η οποία επιχειρούσε να προβεί σε μέτρα, όπως η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης και η μείωση των εργοδοτικών εισφορών, επιφέροντας ουσιαστικά την κατάργηση του δημόσιου κοινωνικού χαρακτήρα της ασφάλισης κλπ., τα οποία έθιγαν το σύνολο των εργαζομένων και δεν υλοποιούσαν τις προτάσεις των συνδικάτων για τριμερή χρηματοδότηση μεταξύ κράτους-εργαζομένων-εργοδοτών. Μάλιστα, στην δεύτερη απεργία της 17 Μαΐου, ενώ ξεκίνησε ως πανεργατική απεργία, μετατράπηκε σε ένα ευρύτερο παλλαϊκό μέτωπο, ακολουθώντας την απεργία πολλοί κλάδοι επαγγελματιών, βιοτεχνών, εμπόρων που δεν ανήκουν στη δύναμη της ΓΣΕΕ. Τα ποσοστά της απεργίας στο δημόσιο τομέα άγγιξαν το 100%, ενώ στον ιδιωτικό τομέα ήταν αυξημένα μέχρι 75%. Μέχρι και το Συνδικάτο των αστυνομικών συμμετείχε, με πανό και συνθήματα, ακριβώς δίπλα στο βήμα της ΓΣΕΕ. Η εργατική τάξη απαιτούσε για το Ασφαλιστικό την τριμερή χρηματοδότηση. Ως κορυφαίες απεργιακές κινητοποιήσεις, εκείνη τη δεκαετία, έχουμε την απεργία στις τράπεζες, των ναυτεργατών, των δασκάλων, των λιμενεργατών, καθώς επίσης των καθηγητών στα πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα, στις 31 Ιανουαρίου 2005 ξεκίνησαν εικοσιτετράωρες επαναλαμβανόμενες απεργίες οι εργαζόμενοι στην Εμπορική Τράπεζα, ενώ από τις 7 Ιουνίου έως τις 30 Ιουνίου 2005 έκαναν πενήνήμερες επαναλαμβανόμενες απεργίες ενάντια στα μέτρα της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας, η οποία θέλει να καταστρατηγήσει τα ασφαλιστικά τους δικαιώματα. Η απεργία κράτησε συνολικά 18 εργάσιμες ημέρες (από 7 έως 30/6/2005) και έληξε με ήττα του κλάδου. Στις 18 Σεπτέμβρη 2006 οι δάσκαλοι ξεκινούν εβδομαδιαίες επαναλαμβανόμενες απεργίες με βασικά αιτήματα: αύξηση των δαπανών για την παιδεία στο 5% του ΑΕΠ ή στο 15% του προϋπολογισμού, ενιαία 12χρονη δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση, ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αναλυτικά προγράμματα που να εξυπηρετούν τις μορφωτικές ανάγκες των μαθητών και την κριτική τους σκέψη, παιδαγωγική ελευθερία και δημοκρατία στα σχολεία, και τέλος την πραγματική αύξηση των αποδοχών τους, ούτως ώστε να ζούνε αξιοπρεπώς. Κατά τη διάρκεια της απεργίας πραγματοποιήθηκαν τέσσερα μεγάλα συλλαλητήρια με πάνω από 40.000 διαδηλωτές. (Καστορίδας,2008). Η Απεργία διαρκεί έξι εβδομάδες, μέχρι τις 30 Οκτώβρη και παρ' ότι δεν υλοποιήθηκαν τα αιτήματα τους, εντούτοις ο αγώνας των δασκάλων άνοιξε μια σειρά ζητήματα που απασχολούν όλο το χώρο της εκπαίδευσης, δίνοντας τη σκυτάλη στις πολύμηνες κινητοποιήσεις των πανεπιστημιακών δασκάλων και φοιτητών, οι οποίες άρχισαν από τον Μάη του 2006. Στις 16 Νοέμβρη 2006 οι λιμενεργάτες ξεκίνησαν έναν αγώνα κατά της ιδιωτικοποίησης του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (ΟΛΠ) σε κινέζικη εταιρεία. Πρόκειται για τον Σταθμό Εμπορευματοκιβωτίων, ο οποίος καλύπτει το

70% του κύκλου εργασιών του ΟΛΠ. Ο αγώνας ξεκίνησε με 24ωρη απεργία στις 16/11 και συνεχίστηκε επ' αόριστο με αποχή από τις υπερωρίες και τα Σαββατοκύριακα. Ουσιαστικά ήταν κάτι σαν «λευκή απεργία». Μετά από κινητοποιήσεις εννέα εβδομάδων η κυβέρνηση έδειξε σημάδια κάμψης, μιλώντας για προσωρινό «πάγωμα». Στις 3 Μαρτίου 2008, οι εργαζόμενοι στην Τράπεζα της Ελλάδος ξεκίνησαν απεργία διαρκείας, η οποία διήρκεσε πάνω από πέντε εβδομάδες, με βασικό αίτημα την διατήρηση της αυτοτελούς λειτουργίας του ταμείου τους, το οποίο η κυβέρνηση θέλει να καταργήσει. (Βούλγαρης, 2008). Η απεργία έχει τόση μεγάλη δυναμική με αποτέλεσμα να αναγκάσουν το Χρηματιστήριο Αθηνών να μην λειτουργήσει για δύο ημέρες (στις 4 και 5 Μαρτίου). Ακόμη και ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, Κ. Τρισέ, δήλωσε ότι είναι παράνομη η κυβερνητική απόφαση ένταξης του ταμείου των εργαζομένων στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ. Τα χρόνια των μνημονίων (2010-2018) Τη δράση του εργατικού κινήματος και των συνδικάτων, σε όλα τα επίπεδα (συνδικαλιστικό, θεσμικό, κλπ.), ανέκοψαν από το 2010 και μετά τα Μνημόνια και οι Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου, με τις οποίες συρρικνώθηκε το εργατικό εισόδημα, μειώθηκε ή και εξαφανίστηκε η προστασία των εργαζομένων, δημιουργήθηκαν στρατιές ανέργων και ανασφάλιστων απασχολούμενων, ενώ αμφισβητήθηκαν ιστορικές κατακτήσεις των εργαζομένων. Τα αποτελέσματα ήταν καταστροφικά για τον κόσμο της εργασίας. Συγκεκριμένα, η κλιμάκωση των εργατικών αγώνων ξεκίνησε τις παραμονές της ψήφισης του πρώτου μνημονίου, στις 5 Μαΐου 2010, με την πραγματοποίηση 24ωρη πανελλαδικής-πανεργατικής απεργίας με συγκεντρώσεις σε πολλές πόλεις της χώρας και με μεγάλη συμμετοχή κόσμου. Στις 20 Μαΐου 2010 γίνεται η δεύτερη 24ωρη πανελλαδική-πανεργατική απεργία, μέσα σε δεκαπέντε ημέρες, η οποία πραγματοποιήθηκε σε κλίμα αγανάκτησης για τη συνεχιζόμενη αντεργατική πολιτική της κυβέρνησης, με μαζικές συγκεντρώσεις σε πολλές πόλεις της χώρας. Από τα τέλη του 2010 το διεκδικητικό πλαίσιο της πλειοψηφίας των συνδικάτων και των κινητοποιήσεων δεν περιορίζεται, πλέον, σε αμιγώς εργασιακά ζητήματα, αλλά εμπλουτίζεται με αιτήματα πολιτικού χαρακτήρα και σε αιτήματα που αφορούν την κατάλυση δημοκρατικών κατακτήσεων και ελευθεριών. Η έξαρση των απεργιακών κινητοποιήσεων, ως αποτέλεσμα των αλληπάληλων μνημονιακών προγραμμάτων, τείνουν να επιδράσουν σοβαρά στην αλλαγή του κοινωνικού και πολιτικού κλίματος στην Ελλάδα με αποτέλεσμα οι κυρίαρχοι πολιτικοί σχεδιασμοί να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό και από την δυναμική της κίνησης του εργατικού παράγοντα. Παρατηρώντας τις απεργιακές κινητοποιήσεις των ετών 2010-12, βλέπουμε ότι αυτές δεν έχουν πολλά κοινά με τις απεργίες του παρελθόντος. Διότι, πλέον, όλοι έχουν κάποιο λόγο που τους ωθεί να απεργούν και συν τοις άλλοις προχωρούν και σε νέες μορφές κινητοποιήσεων, όπως για παράδειγμα είναι οι καταλήψεις εργασιακών χώρων. Παρ' όλα αυτά, ενώ οι αντιστάσεις των συνδικάτων και των εργαζομένων είχαν παρουσιάσει μαζικό και μαχητικό χαρακτήρα, εντούτοις από το 2012 και μετά οι εργατικοί αγώνες αρχίζουν να εμφανίζουν σημάδια κόπωσης, εξαιτίας του γεγονότος της σφοδρότητας της επίθεσης, όπου ανατράπηκαν όλες οι μέχρι τώρα κατακτήσεις. Όπως φαίνεται, το 2012 είναι σημείο καμπής των απεργιακών αγώνων. Έκτοτε, ο κόσμος της εργασίας εναπόθεσε τις ελπίδες του στο πολιτικό επίπεδο, με την άνοδο,

το 2015, του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση, προκειμένου να καταργηθούν τα Μνημόνια και να επανέλθουν τα εργατικά δικαιώματα, άσχετα από τον μετέπειτα συμβιβασμό του, την εξανέμιση των προσδοκιών και τη γενικευμένη απογοήτευση που προκάλεσε η μνημονιακή μεταστροφή της κυβέρνησης των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Ο μόνος λόγος που μπορεί να εξηγήσει τη σφοδρότητα της επίθεσης των κρατούντων ενάντια στις δυνάμεις της εργασίας και στα συνδικάτα από το 2010 και μετά είναι ότι γίνεται για λόγους ιστορικής ρεβάνς του κεφαλαίου, ούτως ώστε να ανατραπούν όλες οι κατακτήσεις της εργατικής τάξης στην Ελλάδα, την οποία χρησιμοποιούν ως το μέσον για την εφαρμογή παρόμοιων πολιτικών σε όλο το ευρωπαϊκό εργατικό κίνημα. Η επίθεση είναι καλά οργανωμένη και σχεδιασμένη και ενέχει το στοιχείο του «σοκ», το οποίο αφενός γίνεται με τη τακτική του αιφνιδιασμού, δηλαδή με το ταυτόχρονο άνοιγμα πολλών μετώπων σε εργασιακό και κοινωνικό επίπεδο, αφετέρου με μια ενορχηστρωμένη κατασυκοφάντηση του συνδικαλιστικού κινήματος, ώστε να αποτρέπεται, κάθε φορά, μια άμεση και μαζική ενεργοποίηση των μισθωτών ενάντια στα νέα μέτρα.¹⁰ Όπως κι αν έχουν τα πράγματα, η δράση του εργατικού κινήματος συνεχίζεται. Διότι, παρά τις εκάστοτε αντιξοότητες, η εργατική τάξη εμφανίζεται στο προσκήνιο, «σαν αστάθμητος παράγοντας, που ξαφνιάζει όσους ξεχνούν την ιστορία μας», αλλάζοντας τους όρους του πολιτικού παιχνιδιού.

ΟΙ ΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούμε στην εξέλιξη των απεργιών στην Ελλάδα την περίοδο 2010–2016. Από τις 5 Μάη 2010, που άρχισαν να εφαρμόζονται τα Μνημόνια, μέχρι τα τέλη του 2016, έγιναν από τη ΓΣΕΕ, 24 εικοσιτετράωρες και 4 σαρανταοκτάωρες απεργίες. Συνολικά 32 εικοσιτετράωρες πανελλαδικές απεργίες. Στις απεργίες αυτές δεν έχουν υπολογιστεί οι πρωτομαγιάτικες απεργίες, οι οποίες είναι θεσμοθετημένες έτσι και αλλιώς, ούτε τις στάσεις εργασίας και τα συλλαλητήρια διαμαρτυρίας. Βέβαια, αυτές οι μορφές κινητοποιήσεων έχουν ληφθεί υπόψη στις εμπειρικές έρευνες του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, 2016). Όμως, και εδώ, έχουν γίνει οι απαραίτητοι διαχωρισμοί, ώστε να δούμε όσο καλύτερα γίνεται την εξέλιξη των απεργιών. Έτσι, από το «Σύνολο των Συμβάντων», ξεχωρίζουμε την εξέλιξη των απεργιακών κινητοποιήσεων με βάση τα εμπειρικά στοιχεία του ΙΝΕ, ενώ επίσης έχουμε λάβει υπόψη και τις 24ωρες απεργίες που έχει προκηρύξει η ΓΣΕΕ. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία αυτά φαίνεται ότι από το 2010 μέχρι το 2012 είχαμε ένα μεγάλο απεργιακό κύμα, σχεδόν σε όλους τους τομείς (ιδιωτικός τομέας, Κοινή Ωφέλεια, δημόσιος τομέας), ενώ από το 2012 και μετά παρατηρούμε μια συνεχή κάμψη των απεργιακών αγώνων. Επίσης, φαίνεται ότι η απεργιακή δράση μειώνεται την ίδια στιγμή που αυξάνεται η ανεργία και μειώνεται η απασχόληση των μισθωτών. Και εδώ κομβικό σημείο είναι πάλι το έτος 2012, στο οποίο τέμνονται όλες οι μεταβλητές, ενώ από εκεί και μετά υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις. Το 2012 φαίνεται ότι είναι το σημείο καμπής των απεργιακών αγώνων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας ηγεσίας μπορεί να θεωρηθεί η ηγεσία του συνδικάτου εργαζομένων της Χαλυβουργίας (Bithymitris 2016), που έφερε εις πέρας τη μεγαλύτερη απεργία από την εποχή του εργοστασιακού συνδικαλισμού των πρώτων χρόνων της Μεταπολίτευσης. Μέχρι τότε η εργατική τάξη και τα συνδικάτα προσπάθησαν να διατηρήσουν τα κεκτημένα, τα οποία η εφαρμογή των Μνημονίων τα πήρε πίσω. Έκτοτε, και εξαιτίας των αποτυχιών και της ήττας που δέχτηκε το εργατικό-συνδικαλιστικό κίνημα, ο κόσμος της εργασίας εναπόθεσε τις ελπίδες του στο πολιτικό επίπεδο, με την άνοδο του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση, προκειμένου να καταργηθούν τα Μνημόνια και να επανέλθουν τα εργατικά δικαιώματα, άσχετα από τον μετέπειτα συμβιβασμό του. Είναι σαφές ότι η αποκλιμάκωση των εργατικών κινητοποιήσεων, ως ένα βαθμό οφείλεται στις προσδοκίες που δημιούργησε ο ΣΥΡΙΖΑ, καθώς επίσης στην «στρατηγικής της ανάθεσης» που καλλιέργησε, αρχής γενομένης από τις βουλευτικές εκλογές του 2012, στις οποίες αναδείχτηκε σε αξιωματική αντιπολίτευση, μέχρι τις εκλογές του Ιανουαρίου 2015, στις οποίες ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας. Επιπρόσθετοι παράγοντες είναι η κόπωση (φυσική και οικονομική) των κινητοποιούμενων, το γεγονός ότι δεν υπάρχουν απτά αποτελέσματα από τις συλλογικές δράσεις, η απογοήτευση και η απόσυρση, το χαμηλό επίπεδο συνείδησης, η έλλειψη στόχων και ηγεσίας στο συνδικαλιστικό επίπεδο, οι ανταγωνισμοί, καθώς επίσης η εξανέμιση των προσδοκιών και η γενικευμένη απογοήτευση που προκάλεσε η μνημονιακή μεταστροφή της κυβέρνησης των ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ. Ωστόσο, στην ίδια περίοδο εξακολουθούν να υπάρχουν όλοι οι βασικοί παράγοντες που συντελούν στην μείωση των απεργιακών κινητοποιήσεων. Σε γενικές γραμμές η πτώση της απεργιακών κινητοποιήσεων οφείλεται στις τακτικές ήττες που έχει υποστεί η εργατική τάξη, εξαιτίας της επικράτησης των μνημονίων και των περιοριστικών οικονομικών μέτρων που εφάρμοσαν όλες οι κυβερνήσεις από το 2010 και μετά, καθώς επίσης και στη διόγκωση της ανεργίας, της εργασιακής επισφάλειας-ανασφάλειας. Οι παθογένειες του συνδικαλιστικού κινήματος λειτούργησαν ως πρόσθετος επιβαρυντικός παράγοντας. Έτσι, παρά τη σχετική μαζικότητα που είχαν οι κινητοποιήσεις των εργαζομένων, σχεδόν σε όλους τους τομείς (ιδιωτικός τομέας, Κοινή Ωφέλεια, δημόσιος τομέας) μεταξύ 2010-12, εντούτοις από εκεί και μετά παρατηρούμε μια συνεχή πτώση των απεργιακών αγώνων. Το εργατικό - συνδικαλιστικό κίνημα την προηγούμενη δεκαετία δέχτηκε ακόμη μεγαλύτερο πλήγμα, βάθυνε η υποχώρηση, όχι μόνο στο περιεχόμενο δράσης κι ενσωμάτωσης της πλειοψηφίας των συνδικάτων στις στρατηγικές επιδιώξεις του κεφαλαίου, αλλά και στην οργανωτική του υπόσταση και υποδομή. Την τελευταία δεκαετία και στη φάση της καπιταλιστικής κρίσης η εργατική τάξη αυξάνεται αριθμητικά και ποσοστιαία, αλλά ο βαθμός οργάνωσής της μειώνεται, τόσο στο σύνολο της εργατικής τάξης όσο και κατά κλάδο παραγωγής και κατά περιοχή. Ενισχύθηκαν η συκοφάντηση της ταξικής πάλης, η απαξίωση της συνδικαλιστικής οργάνωσης. Με παρέμβαση της εργοδοσίας, των αστικών πολιτικών και συνδικαλιστικών τους δυνάμεων, επεκτάθηκαν τα φαινόμενα αποδιοργάνωσης, νοθείας κι εξαγοράς, διαμορφώθηκε πιο επιθετική γραμμή και πρακτική απέναντι στις ταξικά προσανατολισμένες δυνάμεις, προκειμένου να θωρακιστούν τα συμφέροντα του κεφαλαίου, το σύστημα της εκμετάλλευσης. η παρέμβαση του ΙΝΕ της ΓΣΕΕ και των παραρτημάτων του, η οποία θα συνεχιστεί. Πρόκειται για Ινστιτούτο διασυνδεδεμένο με τα αντίστοιχα ερευνητικά μελετητικά ιδρύματα των ενώσεων εργοδοτών (ΣΕΒ), των Επιμελητηρίων και των κρατικών υπηρεσιών του υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. Διαθέτει προϋπολογισμό εκατομμυρίων ευρώ, διαχειρίζεται μεγάλο όγκο ευρωπαϊκών προγραμμάτων, ιδιαίτερα τα προγράμματα επιμόρφωσης, κατάρτισης, μελετών, ακόμα και προγράμματα από το ΕΣΠΑ. Επίσης,

συνεργάζεται με τα αντίστοιχα ινστιτούτα συνδικάτων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα ιδρύματα της ευρωπαϊκής και διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας. Διακηρυγμένος στόχος του είναι η εμπέδωση του «κοινωνικού εταιρισμού», δηλαδή της «συνεργασίας των τάξεων», γι' αυτόν το λόγο λειτουργεί και Ακαδημία Στελεχών (ΙΕΚ εργατοπατέρων). Συμμετέχει και σχεδιάζει από κοινού με τις εργοδοτικές οργανώσεις και τις κυβερνήσεις την αντεργατική πολιτική και την προώθηση των αναδιαρθρώσεων, καθιστώντας τη Συνομοσπονδία συνδιαμορφωτή της. Επίσης αξιοποιείται και για τη διαμόρφωση συνδικαλιστικών συσχετισμών, καθώς σε πολλές περιπτώσεις οι συμμετέχοντες στα προγράμματα μετατρέπονται σε εκλογικό σώμα. Οι συνδικαλιστικές παρατάξεις των αστικών κομμάτων επικαλούνται την οργανωτική ενότητα μόνο όταν αυτή εξασφαλίζει την ενσωμάτωση των εργαζομένων και του ταξικού κινήματος, κατοχυρώνει και προωθεί την αποδοχή της θεωρίας των κοινών συμφερόντων εκμεταλλευτών καπιταλιστών κι εργατών που υφίστανται την εκμετάλλευση. Όταν διαμορφώνονται συνθήκες, για να επιτευχθούν στοιχεία ενότητας των μισθωτών στη βάση των ταξικών τους συμφερόντων, τότε και με οργανωτικές παρεμβάσεις, στήνοντας νέες οργανώσεις σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο, επιδιώκουν τον κατακερματισμό. Αυτό το φαινόμενο αποτελεί συνέχεια του παλιού συντεχνιακού κατακερματισμού κι επιλογή, ώστε να δημιουργούνται οργανώσεις για τη διαμόρφωση ευνοϊκών συσχετισμών για τις εργοδοτικές δυνάμεις, τη διάσπαση της ενότητας των εργαζομένων, πρόσθετα εμπόδια στην ανάπτυξη της αντικαπιταλιστικής γραμμής πάλης. Σε αυτό το πλαίσιο, αξιοποιούνται και οι ατομικές και επιχειρησιακές συμβάσεις.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα απο την εκτενή αναφορά στους εργατικούς αγώνες και καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα, μπορούμε να εξαγάγουμε ως συμπεράσματα για το βαθμό επιρροής των συγκεκριμένων εργατικών διεκδικήσεων τόσο σε κοινωνικό όσο και πολιτικό επίπεδο. Παρατηρούμε ότι σε περιόδους άνθησης του εργατικού κινήματος και των διεκδικήσεων του υπάρχει άμεσος αντίκτυπος στο πολιτικό σκηνικό της χώρας ,είτε μέσα από την επιβολή της καταστολής απο τις εκαστοτε κυβερνήσεις,είτε και ως συσπείρωση αυτων των δυνάμεων και έκφρασής τους σε πολιτικούς χώρους, κύρια στο κεντρο και ακολούθως στο χώρο της κεντροαριστερας όσο και της αριστερας. Σε κοινωνικό επίπεδο οι αγώνες οδηγούν σε αμεση –εμμεση βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων .εν αντιθέσει σε περιόδους,όπως της δικτατορίας όπου το κίνημα βρισκονταν σε μια διαρκή κατάστολή, και καταγράφεται μια οπισθοδρόμηση και μία υποχώρηση των εργατικών δικαιωμάτων και γενικώς του εργατικού συνδικαλιστικου κινήματος. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως την δεκαετία του 1980 και εν μέσω μιας γενικότερης πολιτικής δυσαρέσκειας η προσμονή για την μετεπειτα πολιτική αλλαγή σε πολιτικό επιπεδο και όπως αυτη εκφράστηκε απο τις Κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ και του Ανδρέα Παπανδρέου, οι εργαζόμενοι παρατηρείται να θιοθετούν την λογικη της πολιτικης ανάθεσης και να χαλαρώνουν τους δεσμούς με τα συνδικάτα τους. Στην συνέχεια πραγματοποιείται ένας πολιτικός θα λέγαμε μετασχηματισμός αναφορικά με την συνθήκη της Ενωμένης Ευρώπης η οποία αφορούσε τόσο πολιτικά όσο κοινωνικά και οικονομικά τους εργαζόμενους, πράγμα το οποίο οδήγησε αφενός στην πολιτική ενσωμάτωση θα λέγαμε των

κομματων και των ιδεολογιών τους, όπου οι πολιτικές διαφορές βάσει των προγραμμάτων τους αμβλύθηκαν και αφετερου στην ευθυγράμμιση και της συνδικαλιστικής γραμμης, η οποία εφάρμοσε κατα μία έννοια ένα πλαίσιο αναμονής απο μεριας των εργαζομενων στις γενικότερες εξελιξεις σε οικονομικο και κοινωνικό επίπεδο και το οποίο θα μπορούσαμε να πούμε εν τέλει ότι οδήγησε τις τελευταίες δεκαετιες στην απαξίωση και αποξένωση απο την επαφή των ίδιων των εργαζομένων με τα συνδικάτα.

Οριμένα συμπεράσματα τα οποία μπορούν να προκύψουν απο το σύνολο της παραπάνω εργασίας ,των αναφορών και των στοιχείων που παρατίθενται εχουν σκοπό να αναδείξουν αρχικά την εντονη αναγκη του συνόλου της εργατικής τάξης αλλα και των εργαζόμενων των άλλων τομέων της παραγωγής στην χώρα μας να συνενώνονται υπο το πρίσμα βασικών διεκδικητικών πλεγματος θα λέγαμε που σκοπο έχουν το κύριο ζητούμενο της καλύτερευσης της ζωής τους καθώς και της προσαρμογής που διέπεται απο την εξέλιξη και την διαχρονικότητα της παραγωγής ,της εργασίας και κατα συνέπεια της εκμετάλλευσης που προκύπτει ως συνακόλουθο αποτέλεσμα. Η συσπείρωση ως κοινωνικό αντανακλαστικό της εργατικής τάξης σε φορείς σωματεία συνδικατα και ομοσπονδιες ,η απαίτηση και διεκδικητική πάλη για την επίλυση ζητηματων, οι μορφες αγώνα που έχουν αναπτυχθεί σε όλη την ιστορική περιόδο που αναλύσαμε ειναι στοιχεία και κοινωνικης θα λέγαμε εξέλιξης,και καταγράφονται ως μια προοδευτική αναφορα για το πώς οι κοινωνικές ομάδες αντιδρούν όταν συνειδητοποιούν καποιο βαθμό εκμεταλλευσης σε βαρος τους. Όλοι οι ανθρωποι που κατεχουν μια συνθετη ιδιότητα και ταυτότητα στο πλαίσιο μια κοινωνίας συνενώνονται και προσπαθούν να αγωνιστούν και να ανατρέψουν εκείνο το οποίο θεωρούν άδικο.Αυτοματως θα λέγαμε πως το αίσθημα της αδικιας και της εκμετάλλευσης γίνεται σύνθημα ,τρόπος και μέσο πάλης με απώτερο στόχο την ανατροπή της οποιαδήποτε μορφής εκμετάλλευσης. Τα συνθήματα εν συνεχεια αποκτουν ιδεολογικό και κατ επέκταση πολιτικό χαρακτηρα φτανοντας μάλιστα στο σημείο να καλλιεργείται έντονη και ταξική συνείδηση απο ένα μεγάλο αρκετες φορες μέρος των εργαζόμενων όπου μέσα απο την συνδικαλιστικη και πολιτική τους συγκρότησης και ενσωματωσης επιδιώκουν ακόμη και την συγκρουση.Στην περιόδο που αναφέρουμε οι συγκρουσεις των συνδικαλισμένων και μη εργαζομένων ήταν αρκετές περιλαμβάνοντας διαφορους κλαδους και τομείς της παραγωγής. Αλλοτε οι συγκρουσεις εφερναν επιτυχή και άλλοτε ανεπιτυχη αποτελεσματα που όμως κύριο ρόλο επαιζαν οι συσχετισμοι και οι ηγεσιες των συνδικαλιστικλών οργάνων που είχαν εκλεγει απο τους ίδιους τους εργαζόμενους .Οι ηγεσίες των συνδικαλιστικών οργάνων απέκτησαν συνδεση ιδεολογική συσπειρώθηκαν και εκφράστηκαν μεσα απο τα πολιτικά κόμματα με γνωμονα την καταληψη της εξουσίας μεσα απο την εκλογική διαδικασία. Οι εργαζόμενοι συνολικά κρατούν έως και σήμερα το αναφαίρετο δικαίωμα στην Απεργία ως μορφής πίεσης απέναντι στους εργοδότες τους καθώς και το δικαίωμα του συνδικαλιζειν και του συνδικαλιζεσθε. Οι ταξικοι αγώνες θα μπορούσαμε να πούμε πως γεννιουνται μέσα απο το πρίσμα του εκμεταλλευτικού τροπου παραγωγης και δεν αποτελεί καποιο εθιμοτυπικο στοιχειο στο πέρας των δεκαετιων.Αποτελεσε στόχος η μεγαλύτερη δυνατη συμμετοχη όλων των εργαζόμενων στους αγώνες που προαναφέραμε και αυτό μπολιάστηκε μεσα απο εντονα συναισθήματα όπως η αλληλεγγυη και η ενότητα προκειμένου να μην υπάρξουν διασπάσεις.Υπήρξαν οπως παρατηρούμε και στιγμές των αγώνων αυτών όπου οι εργαζόμενοι είτε αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν είτε προδώθηκαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Συλλογικό (2011).«Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, 1949-1968, Β΄ τόμος», : Αθήνα Σύγχρονη Εποχή
- Βερναρδάκης Χ – Μαυρή Γ.(1989). Ιουλιανά 1965. Ο «ελληνικός Μάης» : περιοδ. «Θέσεις»
- Μαμάτσης Τ.(1971). Η αντεργατική επίθεση της Χούντας και της ολιγαρχίας και η πάλη των εργατοϋπαλλήλων: περιοδ. «Νέος Κόσμος»
- Σακελλαρόπουλος Σ.(2001).Η Ελλάδα στη Μεταπολίτευση:Πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις 1974-1988.Αθήνα:Λιβάνη
- Χαραλαμπίδης Μ.(1984). Για ένα νέο συνδικαλιστικό κίνημα. Αθήνα.Αλέτρι
- Close D. (2005).Ελλάδα 1945-2004 Πολιτική Κοινωνία Οικονομία
- Παπανικολόπουλος Δ.(2015).Η δυναμική του εργατικού κινήματος: από την παλίρροια στην άμπωτη, στο Κατσορίδας Δ., Κολλιός Γ., Λαμπουσιάκη Σ., Παπανικολόπουλος Δ., Το απεργιακό φαινόμενο στην Ελλάδα. Καταγραφή των απεργιών κατά το 2014, Μελέτες, τχ. 45, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Αθήνα 2015
- Bithymitris, G., «Union militancy during economic hardship: The strike at the Greek steel company ‘Hellenic Halyvourgia’», Employee Relations, vol.38
- ΙΝΕ-ΓΣΕΕ (2016). Το απεργιακό φαινόμενα στην Ελλάδα. Καταγραφή των απεργιών από το 2011 έως το 2016, (συλλογικό), Μελέτες 37, 38, 41, 45, 47, Αθήνα.
- Κυριακόπουλος, Π.(1990). Το εργατικό πρόβλημα στην Ελλάδα τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια, Αθήνα.
- Καραμανωλάκης Β., Νικολακόπουλος Η., Σακελλαρόπουλος Τ.(2016). Η Μεταπολίτευση ‘74-‘75. Στιγμές μιας μετάβασης, Αθήνα.
- Βούλγαρης, Γ.(2008).Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974-1990. Σταθερή δημοκρατία σηματοδεμένη από τη μεταπολεμική ιστορία, Αθήνα.
- Κατσορίδας Δ, (2004). “Μεταβολές στην ταξική δομή: Η σύνθεση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα [Changes in class structure: Composition of working class in Greece]”, in Sakis Karagiorgas Foundation, Κοινωνική αλλαγή στη σύγχρονη Ελλάδα (1980-2001) [Social change in contemporary Greece (1980-2001)], 9th Scientific Conference, Panteion University, Athens: 9-12 April 2003, p. 145-160
- Αυγερίδης, Μ., Γαζή Ε.και Κορνέτης Κ. (2015.). Μεταπολίτευση: Η Ελλάδα στο μεταίχμιο δύο αιώνων, Αθήνα.
- Κατσορίδας Δ.(2008). Βασικοί σταθμοί του εργατικούσυνδικαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα 1780-2011. Αρχείο Ιστορίας Συνδικάτων.Αθήνα

